

NEL 30.05.2015

TORGERSSENSAKEN

Barnålbeviset

1. Innledning

I forbindelse med Fredrik Fasting Torgersens begjæring om gjenåpning av Eidsivating lagmannsretts dom av 16. juni 1958 har jeg påtatt meg å gjøre en utredning av de såkalte tekniske bevis i saken.

Med dette presenteres utredningen av det såkalte barnålbeviset.

Utredningen er bygget opp slik:

I avsnitt 2 beskrives bevismaterialet. I avsnitt 3 omtales oppnevningen av sakkyndige og inhabiliteten hos den ene sakkyndige. De sakkyndiges skriftlige rapporter gjennomgås i detalj i avsnitt 4. Avsnitt 5 omhandler de sakkyndiges forklaringer under hovedforhandlingen, basert på dagspressens detaljerte referater, og det redegjøres for hvilken vekt barnålbeviset må ha blitt tillagt av lagretten. Avsnitt 6 omhandler en etterfølgende uttalelse av statsadvokat Dorenfeldt med redegjørelse for hans syn på bevisene i saken. I avsnittene 7, 8 9 og 10 gjennomgås behandlingen av de tidligere begjæringer om gjenopptakelse og gjenåpning, med særlig vekt på nytt bevismateriale i tilknytning til barnålbeviset og på vurderingene av dette beviset fra domstolene og Gjenopptakelseskommisjonen. Avsnitt 11 omhandler de særlige spørsmålene i tilknytning til vitnet Eilif Støleggen og sannsynligheten for at barnålene har kommet i dressen i hans eiertid. Avsnitt 12 omhandler nye sakkyndige utredninger. Avsnitt 13 omtaler ytterligere momenter i Torgersens favør som må vektlegges, og avsnitt 14 oppsummerer barnålbeviset.

Det konkluderes med at barnåler av slik lengde og form som ble funnet i kjelleren i Skippergt. 9 b og i Torgersens dress ikke er sjeldne, slik det ble lagt til grunn under hovedforhandlingen i 1958, at det ikke er holdepunkter for at disse nålene stammer fra samme tre, slik det også ble lagt til grunn under hovedforhandlingen, og at det er mye som taler for at nålene i dressen har vært der helt fra en konkret anledning i 1954.

2 Bevismaterialet

2.1 Barnåler funnet i kjelleren i Skippergata 6b

Fra kjellergulvet i Skippergaten 6 b ble det samlet inn forskjellig materiale, herunder kvister og barnåler som ble antatt å stamme fra det juletreet som befant seg der. Trappeavsatsen, kjellertrappen og kjellergulvet ble delt inn i felter, og det som befant seg på hvert enkelt felt ble samlet sammen. Feltene på kjellergulvet fikk nummer 9-13.

I åstedsrapport av 6. februar 1958 beskrev politibetjent Haugen innsamlingen slik:

”Det ble foretatt en nøyaktig undersøkelse av hele kjelleren og det ble tatt med i alt 9 prøver fra trappetrinnene og fra gulvet ved og under der liket hadde ligget”.¹

Hva de enkelte prøvene inneholdt, fremgår ikke av rapporten. Det er heller ikke opplyst når innsamlingen fant sted.

Som det fremgår av beskrivelsen fra Printz nedenfor, ble det i tillegg til barnålene funnet grener og kvister i de fleste av de feltene i kjelleren og kjellertrappen som ble undersøkt. Slik Haugen har formulert seg i åstedsrapporten, må det også legges til grunn at prøvene ikke inneholdt nåler eller kvister som var tatt fra selve treet. Det fremgår av det foreliggende bildematerialet at dette raskt – antakelig allerede 7. desember 1957 – ble plassert på gårdsplassen sammen med det øvrige materialet som var forsøkt påtent. Det må åpenbart ha vært her da prøvene ble samlet inn. Hva som har skjedd med treet senere, er uvisst. Under disse omstendighetene kan det ikke slutes med sikkerhet at prøvematerialet – i et hvert fall ikke i sin helhet – stammer fra dette treet.

Først i brev av 4. februar 1958 fra den sakkyndige Printz til Kriminallaboratoriet er innholdet i disse prøvene beskrevet. Innledningsvis skriver Printz:

”Med skrivelse av 21. januar 1958 har jeg fått oversendt 17 prøver av forskjellig materiale funnet på siktedes klær samt 21 prøver fra drapsstedet og fra kjelleren hvori liket blev funnet. Det ønskes undersøkt om noe av det materiale som er sikret fra siktedes klær stemmer med noe av materialet fra åstedet, eventuelt om det kan antas å stamme derfra.”²

Deretter beskrives funnene av barnåler i de enkelte prøvene slik:

”Prøve fra felt 5.

”Tynne grener av gran, temmelig mange barnåler”

Prøve fra felt 8.

”Barnåler av gran som i prøve 22b og i prøven fra felt 5.”

Prøve fra felt 9 i kjelleren.

”Grankvist med påsittende nåler og hvite bomullsdotter”

Prøve fra felt 10 i kjelleren.

¹ Dok. 26, underbilag 5, s. 4.

² Dok. 27, underbilag 9, s. 1.

*”Kvister av gran med delvis påsittende barnåler
Mange løse barnåler”
Prøve fra felt 11 i kjelleren.
”Grankvister og grannåler”
Prøve fra felt 12 i kjelleren.
”Grankvister og temmelig meget med grannåler”
Prøve fra felt 13 i kjelleren.
”Grankvister og grannåler.””*

Feltene 5 og 8 var henholdsvis øverste og nederste trinn i kjellertrappen. Feltene 8-12 var området under liket og mellom liket og trappen, mens felt 13 var området bak liket, under materialene som var påtent.

2.2 Barnåler funnet i Torgersens dress

Dressen som Torgersen hadde på seg frem til han var hjemme i Tore Hunds vei 24 og skiftet, ble beslaglagt hjemme hos ham 9. desember 1957.

Innholdet i lommene og bukseoppbrettene er beskrevet slik av Kriminallaboratoriet i rapport av 26. februar 1958:

*”Prøve 21. Dressjakken...
Jakken er hel, alle knapper er på plass. Den er velbrukt og noe skitten.
Lommene er tømt for sitt innhold, men det er noe lommerusk i dem. Dette ble samlet i glassrør, som ble merket prøve 21 a – e.*

*Prøve 22. Lange benklær...
Det var atskillig rusk i oppbrettene på buksebenene. Dette ble sikret i glassrør merket 22 a og b.”³*

Dette materialet har vært sendt til den sakkyndige Printz, som i skriv av 4. februar 1958 sier innledningsvis:

”Med skrivelse av 21. januar 1958 har jeg fått oversendt 17 prøver av forskjellig materiale funnet på siktedes klær samt 21 prøver fra drapsstedet og fra kjelleren hvori liket ble funnet. Det ønskes undersøkt om noe av det materiale som er sikret fra siktedes klær stemmer med noe av materialet fra åstedet, eventuelt om det kan antas å stamme derfra.”⁴

Av beskrivelsen av innholdet i prøve 21 d: *”Innhold av høyre innerlomme i brunstripet dressjakke tilh. siktede Torgersen”* fremgår at prøven blant annet inneholder *”1 barnål av gran”*.⁵

Innholdet i prøve 22 a: *”Rusk fra oppbrett på høyre bukseben på brunstripete benklær tilh. siktede Torgersen”* er beskrevet slik:

³ Dok. 26, underbilag 11, s. 1.

⁴ Dok. 27, underbilag 9, s. 1.

⁵ Dok. 27, underbilag 9, s. 4.

*”Vesentlig forskjellige farvete ullfibre og kunstfibre, enkelte ufarvede bomullsfibre
3 barnåler av gran
agner og rester av strå, agnene med lange tynnveggede kiselhår
detritus med partikler av destruert granved, meget almindelig”⁶*

Innholdet i prøve 22b: ” Rusk fra oppbrett på venstre bukseben på brunstripete benklær tilh. siktede Torgersen” er beskrevet slik:

*”1 barnål av gran
små fliser og mikroskopiske morkne partikler av gran er almindelig detritus,
mest ubestemmelig men til dels med struktur av granved
de samme strå og agnerester samt fibre som i 22a.”⁷*

På dette tidspunktet har altså Printz fått hånd om en udefinert mengde barnåler fra kjellergulvet og fem barnåler fra Torgersens brunstripete dress, henholdsvis tre fra høyre bukseoppbrett, en fra venstre bukseoppbrett, og en fra høyre innerlomme. Noen beskrivelse av barnålene er foreløpig ikke gitt.

3 Oppnevning av sakkyndige

3.1 Oppnevningen

Ved Oslo forhørsretts beslutning av 30. desember 1957 ble Printz oppnevnt

”til som sakkyndig å uttale seg om neglavskrap fra sikt. og avdøde, fundne fyrstikker på åstedet og på sikt., eventuelt plantemateriale i støv osv.”⁸

Noe mandat ut over denne beslutningen kan heller ikke sees å være fastsatt. Straffeprosesloven av 1887 hadde heller ikke bestemmelser om mandat for sakkyndige.

I rettsbok fra Oslo forhørsrett av 12. februar 1958 er det protokollert:

”Politifullmektig Haukenæs begjærte oppnevnt professorene Ove Høegh og Elias Mork til som sakkyndige å uttale seg om de forskjellige funn som er gjort i forbindelse med saken. Retten etterkom politiets begjæring og satte fristen for de sakkyndige til 12. mars 1958”.⁹

3.2 Printz’ habilitet som sakkyndig vedrørende barnålbeviset

Printz har avgitt flere skriftlige uttalelser.

Den første er avgitt 17. januar 1958 til Kriminallaboratoriet, ”på anmodning av ingeniør Sim. Wolff”. Denne uttalelsen gjelder avføringsprøvene. Printz konkluderer:

⁶ Dok. 27, underbilag 9, s. 5.

⁷ Dok. 27, underbilag 9, s. 5.

⁸ Dok. 20, s. 2.

⁹ Dok. 35, s. 2.

”Som konklusjon av disse undersøkelser kan jeg uttale at samtlige fæcesprøver, som jeg etter foranstående har hatt anledning til å undersøke, nemlig på åstedet, fra avdødes klær og fra hennes legeme og endelig fra siktedes turnsko er fullstendig like. Denne likhet omfatter ikke bare alle de karakteristiske og sikkert bestembare celleelementer, som overalt er tilstede i så noenlunde samme innbyrdes mengdeforhold, men også andre egenskaper som farve og konsistens.

En slik overensstemmelse kan neppe være tilfeldig og det er min oppfatning at samtlige disse prøver – heri også innbefattet den fra siktedes turnsko – stammer fra samme kilde nemlig fra den myrdede.”¹⁰

Den faglige holdbarheten av denne uttalelsen er behandlet under del 3, avsnitt IV, som gjelder avføringsbeviset. Poenget i denne sammenhengen er å vise at Printz har visst hva saken gjelder. Ved å konstatere som sin oppfatning at alle avføringsprøvene stammer fra samme kilde, nagler han Torgersen til åstedet, og dette har han vært klar over. Ved å uttrykke seg som han gjør, har han således også indirekte gitt uttrykk for en klar oppfatning om skyldspørsmålet.

Ikke desto mindre får Printz et nytt sakkyndigoppdrag etter at han i tilknytning til avføringsbeviset har tilkjennegitt sin oppfatning om skyldspørsmålet. Hans neste uttalelse av 4. februar 1958 – også denne stilet til Kriminallaboratoriet – gjaldt først og fremst barnålbeviset, og hadde følgende konklusjon:

”Det som jeg etter disse undersøkelser kan si med absolutt sikkerhet er at følgende materiale fra siktedes klær viser full overensstemmelse med prøver som stammer fra den myrdede og fra åstedet.

- 1. Fæces, karakterisert ved rester av erter og grovmalt hvetemel på samme måte som fra den myrdede.*
- 2. Barnåler fra gran av samme morfologiske type og ellers i full overensstemmelse med den form som finnes i kjelleren.”¹¹*

Spørsmålet blir da hvilke konsekvenser hans standpunkt til skyldspørsmålet, som allerede hadde kommet klart til uttrykk i tilknytning til avføringsbeviset – skulle ha fått for hans habilitet som sakkyndig i tilknytning til barnålbeviset.

Straffeprosessloven av 1887 hadde følgende habilitetsbestemmelse for sakkyndige i § 193 første ledd:

”Forsaavidt det kan undgaaes, bør ingen benyttes som sakkyndig, når han efter lov om domstolene § 106 eller § 108 vilde være utelukket fra at gjøre tjeneste som medlem av retten.”

Bestemmelsen er identisk med gjeldende lov § 142 første ledd:

”Når det kan unngås, bør det som sakkyndig ikke oppnevnes noen som etter domstoloven § 106 eller § 108 ville være ugild som dommer.”

¹⁰ Dok. 27, underbilag 5, s. 3.

¹¹ Dok. 27, underbilag 9, s. 13.

Når det gjelder dommere, foreligger en rekke avgjørelser hvor forutgående indikasjon om stillingtagen til skyldspørsmålet har medført inhabilitet.

Av senere tids rettspraksis kan vises til Rt-2008-1466, Rt-2009-225 og Rt-2012-871. Det er på det rene at kravene til habilitet er skjerpet siden 1958. Ved en vurdering av gjenåpningsspørsmålet etter § 392 andre ledd må imidlertid dette spørsmålet vurderes etter dagens standard.

I 1958 kan det ikke ha budt på vanskeligheter å finne en annen sakkyndig enn Printz til å vurdere barnålene. Reservasjonen ”*forsaavidt det kan undgaaes*” i habilitetsbestemmelsen for sakkyndige kommer følgelig ikke til anvendelse.

Ellers er et naturlig utgangspunkt for vurderingen følgende uttalelser i Bjerke m.fl.: Straffeprosessloven, kommentarutgave, 4. utgave, side 538:

”Den som har anmeldt forholdet, kan ikke oppnevnes som sakkyndig i saken (når det kan unngås). Det bør gjelde selv om vedkommende har foretatt anmeldelsen i egenskap av offentlig kontrollorgan, jf. Rt. 1971 s. 247 og 1981 s. 1030. Det bør også utvises forsiktighet med å oppnevne som sakkyndig personer som er ansatt i eller har annen direkte tilknytning til det organ eller den institusjon som er anmelder eller som tidligere har uttalt seg i saken, ...”

I tillegg til de avgjørelsene det er vist til her, kan det vises til de eldre avgjørelsene i Rt-1925-119 og Rt-1929-285, samt Rt-1981-1253 og Rt-1989-712.

At Printz har uttalt seg i saken, er på det rene, selv om hans tidligere uttalelse gjaldt avføringsbeviset og ikke barnålbeviset. Det vesentlige er at han allerede har gitt uttrykk for et klart synspunkt når det gjelder skyldspørsmålet. Det er da vanskelig å se det annerledes enn at Printz ikke var habil til å vurdere barnålbeviset og ikke skulle ha vært benyttet som sakkyndig.

Nå kan det selvfølgelig innvendes at inhabilitet på grunn av forutgående stillingtagen i saken ikke hadde forhindre at Printz hadde kunnet møte som sakkyndig vitne og gi den samme forklaringen. Da hadde imidlertid inhabiliteten i forhold til et verv som sakkyndig kommet frem i åpen rett, slik at lagretten hadde kunnet ta dette momentet i betraktning ved vurderingen av Printz’ forklaring. Uansett hører det med i denne vurderingen at det i realiteten har vært politiet og ikke retten som har vært Printz’ – og for så vidt også de andre sakkyndiges – oppdragsgiver, slik det fremgår av gjennomgangen foran.

At det etter dette er grunnlag for å trekke Printz’ habilitet som sakkyndig i tvil, er ytterligere et moment som må vektlegges ved vurderingen etter straffeprosessloven § 392 andre ledd. At habilitetsspørsmålet ikke ble tatt opp under hovedforhandlingen i 1958, endrer ikke dette.

4 De sakkyndiges skriftlige rapporter

4.1 Printz

Printz skriver i erklæring av 4. februar 1958:

”Hva videre angår nålene av gran så finnes tørre og brunlige barnåler meget almindelig i kjelleren hvor liket ble funnet, både som løse nåler, sammen med alskens annet detritusagtig avfall, og fastsittende på grener og kvister hvor de i sin tørre tilstand lett spretter av ved den minste berøring. Fra siktedes klær er det påvist tørre og brunlige barnåler av gran i følgende prøver: 21d (1 nål), 22a (3 nåler), og 22b (1 nål), i alt 5 stykker, samtlige fra siktedes brunstripete dress.

I denne forbindelse kan det ha sin interesse å være oppmerksom på at vår almindelige norske gran er et meget polymorft tre så å si i enhver henseende. For foreliggende sak er det bare nålene som har interesse, disse kan variere i lengde, tykkelse, tilspissing, form, farve, stilling o.s.v. Den type som forekommer i kjelleren utmerker seg ved å ha forholdsvis korte nåler som er temmelig jevnt avsmalnende oppover og i toppen uttrukket til en skarp spiss. Det er hevet over enhver tvil at samtlige 5 nåler som er funnet på siktedes klær alle er av samme type og at de i enhver henseende stemmer med nålene fra kjelleren. I en blanding vil det være helt umulig å holde dem fra hverandre.”¹²

Oppsummeringsvis uttaler han:

”Det som jeg etter disse undersøkelser kan si med absolutt sikkerhet er at følgende materiale fra siktedes klær viser full overensstemmelse med prøver som stammer fra den myrdede og fra åstedet:

...

2. *Barnåler fra gran av samme morfologiske type og ellers i full overensstemmelse med den form som finnes i kjelleren.”¹³*

Noen beskrivelse av nålene ut over dette gir Printz ikke i denne erklæringen. I et brev av 6. juni 1958 til kriminalsjefen – åpenbart skrevet i anledning av en forespørsel om identifisering av andre barnålprøver – har han imidlertid uttalt:

”Til sammenligning måler nålene fra siktedes klær i mm henholdsvis 6, 7, 7, 7,5, 8, gjennomsnittlig 7,1 mm. Lengden av nålene fra juletreet ligger i middel mellom 6,8 og 8 mm med en gjennomsnittlig lengde på 7,2 mm.”¹⁴

Hvilke undersøkelser Printz ellers måtte ha gjort av nålene, er ikke omtalt. Det fremgår imidlertid av sammenhengen – jf. nedenfor under punkt b – at han har laget preparater av dressnålene.

¹² Dok. 27, underbilag 9, s. 11.

¹³ Dok. 27, underbilag 9, s. 13.

¹⁴ Dok. 74, s. 2.

4.2 Mork

I brev av 14. februar 1958 til Mork viste Kriminallaboratoriet til oppnevningen av ham som sakkyndig, og fortsatte:

”Vi vedlegger gjenpart av erklæring av 4. febr. 1958 fra prof. Printz. Vi viser særlig til konklusjonen på siste side....Det vi ville De skulle undersøke, er det som kommer inn under punktene 2 og 4.

Vi går ut fra at det er unødvendig at De går gjennom hele det omfattende materiale som professor Printz har undersøkt. Vi sender Dem derfor bare:

Prøver fra feltene 9, 10, 11, 12 og 13 i kjelleren hvor avdøde ble funnet.

Professor Printz oppbevarer dessuten en del preparater som han har laget av materiale som er funnet i siktedes klær. Vi tør be Dem kontakte professor Printz om dette.”

Nålene fra de to trappetrinnene – prøvene 5 og 8 – er altså ikke sendt til Mork, uten annen forklaring enn at Kriminallaboratoriet antok at det ikke var nødvendig.

Mork uttaler innledningsvis i rapport av 11. mars 1958:

”Med skrivelse av 14. februar 1958 har jeg fått oversendt 5 prøver av forskjelligmateriale fra den kjeller liket ble funnet.”¹⁵

Dette må nødvendigvis bety at de omtalte fem prøvene fra kjelleren har vært returnert fra Printz til Kriminallaboratoriet, og sendt derfra til Mork. Dressnålene må ha blitt værende hos Printz. De er ikke omtalt, verken i brevet fra Kriminallaboratoriet eller i Morks rapport, til tross for at Mork er bedt om å undersøke *”det som kommer inn under punktene 2 og 4”* i Printz’ rapport av 4. februar 1958:

”Det som jeg etter disse undersøkelser kan si med absolutt sikkerhet er at følgende materiale fra siktedes klær viser full overensstemmelse med prøver som stammer fra den myrdede og fra åstedet:

...

2. *Barnåler fra gran av samme morfologiske type og ellers i full overensstemmelse med den form som finnes i kjelleren.”¹⁶*

I brevet av 12. februar 1958 er det imidlertid vist til *”en del preparater”* som Printz *”har laget av materiale som er funnet i siktedes klær.”* At Printz hadde laget preparater, er som nevnt ikke nevnt i uttalelsen av 4. februar 1958. Det har antakelig vært omtalt i et oversendelsesbrev til Kriminallaboratoriet, eventuelt meddelt muntlig. Nærmere opplysninger om denne kommunikasjonen foreligger ikke.

Mork fortsetter:

”Jeg har funnet barnåler i prøve 9,10, 11, 12 og 13. Disse barnåler avviker temmelig meget i størrelse og form fra vanlige barnåler av gran.

¹⁵ Dok. 27, underbilag 13, s. 1.

¹⁶ Dok. 27, underbilag 9, s. 13.

Gjennomsnittslengden er bare 7,5 mm, mens vanlig lengde på barnåler av alm. gran er ca. 15,0 mm.”

Han viser deretter til foretatt måling av 10 tilfeldig uttatte nåler fra hvert av feltene 9, 10, 11 og 12. Nålene fra felt 9 varierte fra 5 til 8 mm med en middellengde på 6,8 mm. Nålene fra feltene 10 og 11 hadde samme variasjon, men med en middellengde på henholdsvis 7,5 mm og 7,4 mm. Nålene fra felt 12 varierte fra 6 til 9 mm med en middellengde på 8,0 mm. Samlet gjennomsnittslengde blir da 7,4 mm, ikke 7,5 som Mork oppgir.

Mork har altså ikke målt nålene fra felt 13, uten at det er forklart hvorfor. Dette innebærer at av nåler fra åtte felter i kjelleren er det bare nåler fra fem felter som er målt.

Det følger av sammenhengen at Mork i denne fasen bare har undersøkt 40 kjellernåler, som han selv har plukket tilfeldig ut fra det materiale han hadde fått tilsendt. Dressnålene hadde han ennå ikke sett. Dette bekreftes også av oversendelsesbrevet fra Kriminallaboratoriet.

Mork fortsetter:

”Lørdag 8. mars var jeg på professor Printz’s laboratorium på Blindern for å sammenlikne med de preparater han hadde laget av barnåler og vedstykker funnet på siktedes klær.

Barnålene som professor Printz hadde fra siktedes klær var fra 6 – 8 mm. lange.

Som tabellen over nålelengder for materialet fra kjelleren viser er variasjonen i nålelengder lite. Middellengden stemmer godt med de nåler som er samlet på siktedes klær.

Trær med så korte barnåler er ikke alminnelige. Man finner slike trær i underbestandet hvor det er mangel på lys slik at veksten blir sterkt nedsatt på grunn av beskygning. Skuddene på de tørre kvister som fulgte med prøvene var meget korte og bar preg av å stamme fra et undertrykt tre.

Lengden av barnålene vil således være forskjellig alt etter de vekstbetingelser som står til rådighet der treet vokser.

Barnålene i materialet fra kjelleren har dessuten en sjelden form idet de er flattrykte, jevnt avsmalende mot toppen, og uttrukket til en skarp spiss.

Ved å sammenlikne snitt av barnål-materiale fra kjelleren med snitt av de barnåler som var samlet på siktedes klær, viste det seg å være full overensstemmelse også m.h.t. nålenes form.”¹⁷

Mork konkluderte slik angående barnålene:

”Som konklusjon av denne undersøkelse kan jeg si med absolutt sikkerhet

1. Det er full overensstemmelse både i form og størrelse mellom de barnåler som stammer fra kjelleren og de barnåler som er samlet på siktedes klær.

¹⁷ Dok. 27, underbilag 13, s. 1.

Da barnålenes lengde i vesentlig grad er avhengig av vekstbetingelsene, mens formen mer er en arvelig egenskap, er det meget stor sannsynlighet for at så like barnåler, - både i lengde og form – er av samme mortre.”¹⁸

Mork returnerte ”prøvene” – dvs. det materiale han selv hadde mottatt fra Kriminallaboratoriet – ved brev av 14. mars 1958.¹⁹

4.3 Analyse av de sakkyndiges skriftlige erklæringer

Ut fra Printz’ eget skriv av 4. februar 1958 vet vi at han har fått overlevert alt politiet har samlet opp fra de angitte feltene på kjellergulvet, både nåler og løse grener, slik han har beskrevet. Det dreier seg altså om mange hundre nåler, kanskje enda flere. I rapporten opplyser han ikke noe om hva han har vurdert og hvordan det er vurdert. Han nøyer seg med følgende beskrivelse:

”Den type som forekommer i kjelleren utmerker seg ved å ha forholdsvis korte nåler som er temmelig jevnt avsmalnende oppover og i toppen uttrukket til en skarp spiss. Det er hevet over enhver tvil at samtlige 5 nåler som er funnet på siktedes klær alle er av denne samme type og at de i enhver henseende stemmer med nålene fra kjelleren. I en blanding vil det være helt umulig å holde dem fra hverandre.”²⁰

Betegnelsen ”forholdsvis korte nåler” er i seg selv påfallende. Mork opplyser at gjennomsnittslengden på de kjellernålene han har målt, var 7,5 mm, mens vanlig lengde på barnåler av ”alm. gran” er ca. 15,0 mm.²¹ Printz oppga i retten at vanlig lengde var 12 til 15 mm (Aftenposten 10. juni 1958). Bruken av uttrykket ”forholdsvis korte” kan rent språklig tyde på at kjellernålene har vært noe lenger enn halvparten av vanlig lengde. Men vi vet som sagt ikke hva Printz har målt, bortsett fra dressnålene, eller hva han ellers måtte ha foretatt seg med nålene, bortsatt fra å lage de preparater som Kriminallaboratoriet og Mork har omtalt.. Vi vet heller ikke om han i det hele tatt har målt noen nåler som grunnlag for utsagnet om kjellernålene som ”forholdsvis korte”, eller om utsagnet er basert på en uformell visuell inspeksjon. Om han har målt, vet vi ikke noe om hvor mange nåler han har målt, og om hvor representativt utvalget har vært. Printz sier heller ikke noe om statistisk hyppighet av forekomsten av så korte nåler, om tilsvarende hyppighet av forekomsten av nåler med den beskrevne formen, og om han mener at det er noen sammenheng eller ikke mellom lengde og form for øvrig.

Mork opplyser at han har målt ”10 nåler tilfeldig tatt ut av prøvene 9, 10, 11 og 12”, til sammen 40 nåler, altså et forsvinnende mindretall av det store antall nåler som var overlevert til Printz, som hadde mottatt ”5 prøver av forskjellig materiale fra den kjeller liket ble funnet”. Han har ikke målt nåler fra felt 13, uvisst hvorfor.

Kjellernålene beskriver han slik:

¹⁸ Dok. 27, underbilag 13, s. 2.

¹⁹ Dok. 27, underbilag 12.

²⁰ Dok. 27, underbilag 9, s. 11.

²¹ Dok. 27, underbilag 13, s. 1.

”Barnålene i materialet fra kjelleren har dessuten en sjelden form idet de er flattrykte, jevnt avsmalende mot toppen og uttrykket til en skarp spiss.”

Denne beskrivelsen omtaler altså ikke dressnålene, som Mork ennå ikke hadde sett.

Om dressnålene uttaler Mork innledningsvis:

”Lørdag 8. mars var jeg på professor Printz’ laboratorium for å sammenligne med de preparater han hadde laget av barnåler og vedstykker funnet på siktedes klær.”²²

Så fortsetter han:

”Ved å sammenlikne snitt av barnål-materiale fra kjelleren med snitt av de barnåler som var samlet på siktedes klær, viste det seg å være full overensstemmelse også m.h.t. nålenes form.”

Det er vanskelig å lese dette annerledes enn at Mork ved anledningen ikke har sett dressnålene. Han er der for å sammenlikne med *”de preparater”* som Printz hadde laget, og det som blir sammenliknet er *”snitt av barnål-materiale fra kjelleren med snitt av de barnåler som var samlet på siktedes klær.”* Hvis Mork hadde sett selve nålene og foretatt en direkte sammenlikning av dem, ikke bare av preparatene, hadde det blitt omtalt eller nevnt. Kjellernålene er i det helle tatt ikke omtalt i forbindelse med møtet 8. mars 1958. De ble returnert direkte til Kriminallaboratoriet fra Mork 14. mars 1958 sammen med hans uttalelse. Hvis de hadde vært til stede hos Printz 8. mars 1958, ville det ha blitt omtalt av Mork eller Printz. Men Printz selv har ikke en gang omtalt eller nevnt dette møtet og de undersøkelsene han og Mork gjorde da.

Når Mork benytter betegnelsen *”de barnåler som var samlet på siktedes klær”* tyder dette på at Printz hadde laget preparater av samtlige fem dressnåler. Dette er også den naturlige forståelsen av Kriminallaboratoriets brev av 14. februar 1958 til Mork, hvor det ut over referansen til prøvene 9-13 fra kjelleren bare vises til *”en del preparater”* som Printz *”hadde laget av materiale som er funnet i siktedes klær.”* Det fremgår uttrykkelig av brevet at det politiet var interessert i, var en sammenlikning av kjellernåler og dressnåler. Hvis det ikke allerede var laget prøver av samtlige dressnåler, må man forvente at også disse nålene hadde blitt sendt til Mork, eller i det minste at det var opplyst at de – eventuelt enkelte av dem – fortsatt befant seg hos Printz, eventuelt hos Kriminallaboratoriet selv.

Mork kan etter dette ikke ha foretatt noen direkte sammenlikning av dressnåler og kjellernåler. Det eneste han har sammenliknet, har vært Printz’ preparater av disse nålene. Noe annet fremgår heller ikke av hans uttalelse. Hans utsagn om *”full overensstemmelse m.h.t. nålenes form”* er derfor basert på en sammenlikning av tverrsnittpreparater. Og da blir det en vesentlig svakhet ved de undersøkelsene som er foretatt, at det ikke foreligger noen opplysninger om disse preparatene, verken om antall eller om hvordan de var laget. Kommisjonen har på side 258 lagt til grunn at

²² Dok. 27, underbilag 13, s. 2.

Printz' preparater var tverrsnittpreparater. Det følger imidlertid ikke av Morks rapport, slik kommisjonen samme sted legger til grunn, at *"de sakkyndige uttaler at de studerte tverrsnittpreparater"*. Printz har heller ikke uttalt noe slikt. Men det er vel ikke så urimelig at det dreide seg om slike preparater – med de konsekvenser det må ha hatt for nålene – og at de to har sett på preparatene sammen.

Morks utsagn om nålenes form i retten, slik disse er gjengitt i pressen²³, er også forenlige med at det bare er tverrsnittet han har undersøkt.

De undersøkelser disse to sakkyndige har foretatt, kan – på grunnlag av Kriminallaboratoriets oppdragsbeskrivelse til Mork og deres egne skriftlige uttalelser – sammenfattes slik:

Printz har besiktiget og målt de fem dressnålene. Han har ikke målt noen kjellernåler. Han har åpenbart besiktiget kjellernåler. Hvor mange og på hvilken måte er ikke opplyst. Han har sammenliknet tverrsnittspreparater av dressnåler – antakelig av alle – og av kjellernåler. Nærmere opplysninger om antall preparater og hvorledes de har vært undersøkt, bortsett fra at de antakelig har vært mikroskopert, foreligger ikke.

Mork har besiktiget og målt 40 kjellernåler, tilsynelatende tilfeldig utplukket fra fire av de fem prøvene har fikk tilsendt. Hvorfor han ikke har målt noen fra den femte prøven, er ikke opplyst. Han har ikke sett dressnålene, men har på samme måte som Printz sammenliknet tverrsnittspreparater fra dem med tverrsnittspreparater fra kjellernålene.

Om trær med barnåler av slik lengde som det er tale om her, uttaler Mork videre:

*"Trær med så korte barnåler er ikke alminnelige. Man finner slike trær i underbestandet hvor det er mangel på lys slik at veksten blir sterkt nedsatt på grunn av beskygning. Skuddene på de tørre kvister som fulgte med prøvene var meget korte og bar preg av å stamme fra et undertrykt tre."*²⁴

Han forklarer altså hvor man kan finne trær med korte nåler. Det er vanskelig å forstå utsagnet annerledes enn at selv om slike trær ikke er alminnelige, er de heller ikke direkte sjeldne. Og han bekrefter samtidig at samtlige nåler på et undertrykt tre vil være korte.

Det fremgår videre av Printz' og Morks uttalelser at de nålene som ble undersøkt, ikke var så like som det blir gitt inntrykk av. I sin opprinnelige rapport av 4. februar 1958 omtalte Printz ikke lengden. Dette skjedde først i rapporten av 6. juni 1958, hvor det blant annet er uttalt:

²³ Jf. nedenfor under punkt 4.

²⁴ Dok. 27, underbilag 13, s. 2.

”Til sammenligning måler nålene fra siktedes klær i mm henholdsvis 6, 7, 7, 7,5, 8, gjennomsnittlig 7,1 mm.”²⁵

Dette samsvarer med Morks opplysning på side 2 i rapporten av 11. mars 1958:

”Barnålene som professor Printz hadde fra siktedes klær var fra 6-8 mm. lange.”²⁶

Den lengste dressnålen hadde altså en lengde på 133 % av den korteste.

Alle nålene som ble målt var altså korte. Men innenfor kortheten var det en ikke ubetydelig variasjonsbredde. Dressnålene varierte som nevnt mellom 6 og 8 mm, mens de 40 kjellernålene som Mork målte, varierte mellom 5 og 9 mm. Den lengste kjellernålen hadde altså en lengde på 180 % av den korteste.

I den nevnte rapporten av 6. juni 1958 sier Printz om kjellernålene:

”Lengden av nålene fra juletreet ligger i middel mellom 6,8 og 8 mm med en gjennomsnittlig lengde på 7,2 mm.”²⁷

Her har Printz åpenbart tatt for seg Morks gjennomsnittstall fra de feltene han hentet nåler fra, og beregnet et gjennomsnitt av disse gjennomsnittene. Det foreligger således ingen opplysninger om at Printz hadde hatt tilgang til kjellernålene etter at Mork hadde returnert dem til Kriminallaboratoriet. Her har han imidlertid regnet galt. Rett tall er ikke 7,2 mm, men 7,4 mm. Selv om differansen er beskjeden, er den allikevel karakteristisk for presisjonsnivået.

Disse lengdevariasjonene for de målte nålene samsvarer dårlig med påstanden om identitet. Og når det gjelder representativiteten av de målte nålene kan det ikke ses bort fra at det bare er nåler fra fem av i alt åtte felter som er målt.

5 Barnålbeviset under hovedforhandlingen i 1958

5.1 Pressedekningen

Pressedekningen etterlater ikke spor av at disse sakkyndige har uttalt seg med mindre sikkerhet under hovedforhandlingen enn i de skriftlige erklæringene – snarere tvert imot.

5.1.1 Aftenpostens morgenummer 10. juni 1958:

”Professoren (Printz) hevdet at nålene utvilsomt var av samme type som nålene på juletreet. De har en ytterst sjelden og eiendommelig form, usedvanlig korte, fra 5 til 8 mm, vanlig lengde på nålene av norsk gran er 12 til

²⁵ Dok. 74, s. 2.

²⁶ Dok. 27, underbilag 13, s. 2.

²⁷ Dok. 74, s. 2.

18 mm. Dessuten var de spissere og mer ovale enn vanlige barnåler. Professoren hadde aldri sett maken, og han hadde til og med vært inne på den tanken at juletreet kunne skrive seg fra Kaukasus.”

Morks oppsummering er gjengitt slik:

”Professor Elias Mork ved Norges skogforskningsvesen var ved sine undersøkelser av barnålene kommet til samme resultat. Minst 95 prosent av nålene på den norske gran er lengre og av en annen form enn de undersøkte, og hvis Torgersen ikke hadde fått de fem nålene på seg av juletreet i kjelleren, ville det vært høyst eiendommelig om ikke iallfall en av dem hadde vært av den vanlige typen.”

På spørsmål fra statsadvokaten om Mork ville betegne det som sikkert at Torgersen ikke kunne ha fått disse barnålene på seg noe annet sted, er Morks svar gjengitt slik:

”Så sterkt vil jeg ikke uttrykke meg, men på grunnlag av den fullstendige overensstemmelse både i størrelse og form vil jeg si at det er meget stor sannsynlighet for at han har fått dem på seg av juletreet på åstedet.”

5.1.2 Arbeiderbladet 10. juni 1958:

Overskrift:

”Barnålene på klærne sjeldne og av samme type som de på stedet.”

Brødtekst:

””Jeg kan med sikkerhet si at det er full overensstemmelse mellom nålene som er funnet på Torgersen og de som lå på åstedet, sa professoren (Mork). – Jeg vil gå så langt som å si at det er meget stor sannsynlighet for at det er de samme!””

I følge avisen begrunnet Mork begrunnet dette på følgende måte:

”For det første kan man se på størrelsen. Jeg har foretatt en rekke prøver, og alle viser at disse barnålene er utrolig korte – vanlige nåler er over 12 millimeter, disse er helt ned til 5 millimeter. Minst 95 % av alle barnåler er lenger enn de som ble funnet på åstedet, og i tillegg til dette har man flere andre iakttagelser: lengden bestemmes av miljøet, mens formen viser til arveegenskapene, og nettopp i dette tilfellet står man overfor en helt usedvanlig form.”

Han fortsatte:

”Fra 1935 begynte jeg med undersøkelser som gikk ut på å granske nedfall fra trærne, og disse erfaringene gjennom et tidsrom av sju år, har jeg samlet i et tidsskrift som retten kan se her. I de mange hundre prøvene som ble foretatt,

har jeg aldri sett en barnål med en form som de som ligger på rettens bord, og som ble funnet på åstedet. Det er ganske eiendommelig at ikke en av de fem på tiltaltes klær stemmer overens med de mange millioner som finnes i skogene våre. Hvis man derimot blander dem med nålene fra åstedet, ville det være helt umulig å finne noen som helst slags forskjell.”

Referatet fortsetter slik:

*”Professor Henrik Printz sa også at de fem nålene hos Torgersen var av samme type som de på åstedet og alle var helt sjeldne.
-Værsgo, ærede lagrett, sa statsadvokat Dorenfeldt – Se selv på barnålene – disse er fra åstedet, disse tiltaltes klær. Og jeg vil be professoren gjenta sin konklusjon!”*

I rettsboken fra hovedforhandlingen er det protokollert i tilknytning til dette punktet i Printz’ forklaring:

”Han foreviste barnåler fra kjelleren i Skippergt. 6B og fra tiltaltes brunstripede dress...”

Det er ikke sagt noe i rettsboken om hvor mange barnåler som har vært fremvist, hvordan de har vært utvalgt eller om hva som har vært uttalt i tilknytning til dem. Utsagnet om fremvisning av barnåler *”fra tiltaltes brunstripede dress”* står også i motsetning til det som er den naturlige konsekvens av Kriminallaboratoriets brev til Mork og av Morks uttalelse av 11. mars 1958, Morks utsagn, nemlig at det har vært laget preparater av samtlige fem dressnåler. Det kan åpenbart ikke ses bort fra at det bare er kjellernåler som har vært vist frem.

5.1.3 Morgenbladet 10. juni 1958:

Overskrift:

”Professor Printz: ”Barnålene så sjeldne at det ikke er rom for tvil”

Brødtekst:

*”De sakkyndige er begge kommet til den konklusjon at nålene som ble funnet i Torgersens klær, med liten margin av tvil, stammer fra grantreet som lå ved siden av liket i Skippergaten 6 b....Han (Printz) ble straks klar over at nålene (fra Torgersens dress) har en meget eiendommelig form. De er korte og spisse. – Det er hevet over tvil at de stammer fra treet i mordkjelleren, sa Printz.
Lagmannen: ”Hevet over tvil, sa De?”
Printz: ”Ja, grannålene er av en så sjelden type at det efter min mening ikke er rum for tvil. ...
Professor Elias Mork bekreftet Printz uttalelser på alle punkter.
Sammenligning av nålene i klærne og nålene direkte på treet viser full overensstemmelse.
Dorenfeldt: ”Kan De gi oss noen sannsynlighetsgrad?”*

Mork: ”Jeg vil nødig nevne prosenttall, men vil si at jeg anser det for meget sannsynlig at nålene stammer fra samme tre.””

5.2 Oppsummering av barnålbeviset i retten

De sakkyndiges forklaringer i retten kan etter dette oppsummeres slik:

1. Kjellernålene og dressnålene var så like at de ikke kan holdes fra hverandre i en blanding (Begge).
2. Barnålenes lengde er avhengig av vekstbetingelsene, mens formen mer er en arvelig egenskap. (Mork)
3. Både kjellernåler og dressnåler hadde en sjelden form, som de sakkyndige aldri hadde sett maken til. Sjeldenheten innebar at dressnålene måtte stamme fra juletreet i kjelleren. Her var det ikke rom for tvil (Printz). I det minste var dette meget sannsynlig (Mork).

Det er i avisreferatene ingen spor av at forsvarer har forsøkt å avsvække effekten av forklaringene fra Printz og Mork.

5.3 Nærmere om de sakkyndiges forklaringer under hovedforhandlingen

5.3.1 Printz

I sin skriftlige erklæring uttalte Printz at nålene ”*utmerker seg ved å ha forholdsvis korte nåler som er temmelig jevnt avsmalnende oppover og i toppen uttrukket til en smal spiss*”. Han ga altså en ren beskrivelse av nålene, men uttalte ikke noe om sjeldenhet eller forekomstfrekvens av slike nåler. Det var først i retten han hevdet at de hadde en ytterst sjelden og eiendommelig form og at de derfor måtte stamme fra samme tre. Om dette ga han nå – i motsetning til hva som fremgår av hans skriftlige erklæring – uttrykk for enda større sikkerhet enn Mork. Noe empirisk grunnlag for påstanden om sjelden form har han åpenbart ikke presentert.

I følge Aftenpostens referat beskriver han dressnålene med en lengde på 5 til 8 mm. Dette er galt. Her har han kombinert korteste kjellernål med korteste dressnål og etablert et inntrykk av at dressnålene var enda kortere enn de faktisk var.

På samme måte som Mork sammenlikner han formen – ”*spissere og mer ovale*” – med formen på vanlige barnåler med lengde på 12 – 18 mm eller mer, og overser sammenhengen mellom vekst- og lysforhold, lengde og form, jf. nærmere nedenfor under punkt b.

5.3.2 Mork

Arbeiderbladets referat fra 10. juni 1958 omtaler Morks omtale av en artikkel han hadde skrevet. Utsagnet kan neppe forstås annerledes enn at Mork her viste frem det empiriske grunnlaget for påstanden om sjeldenhet. Innholdet har han åpenbart ikke redegjort nærmere for.

Det aktuelle tidsskriftet var ”*Meddelelser fra Det norske Skogforsøksvesen*” nr. 29 for 1942, hvor Morks artikkel ”*Om strøfallet i våre skoger*” er tatt inn på sidene 297-355.

For fullstendighets skyld gjengis Morks beskrivelse av formålet med arbeidet (artikkelen side 300):

”Hensikten med dette arbeid er å finne en del tall for:

- 1. Strøfallets størrelse i granskog i de forskjellige måneder i året.*
- 2. Hvor store mengder tørrstoff humusdekket årlig tilføres gjennom strøfallet fra trærne i forskjellige skogstyper.*
- 3. Variasjonen i strøfallets størrelse hos gran, bjørk og furu fra år til år.*
- 4. Strøfallets størrelse i forhold til tørrvekten av den årlige stammetilvekst.*
- 5. De forskjellige strøslags innhold av kalk, kalium, fosforsyre og totalvelstoff.*
- 6. Hvor store mengder av de nevnte næringsstoffer humusdekket årlig tilføres gjennom strøfallet fra trærne.*
- 7. Jordbunnens innflytelse på bjørkelauvets kalkinnhold.”*

Han beskriver deretter innsamlingen, som har funnet sted på ”5 av Skogforsøksvesenets faste prøveflater, hvorav 3 er bestokket med gran og 2 med furu”. Av granflatene var en beliggende i 40-årig granskog i Ås, beskrevet som ”ensaldret granskog oppkommet av naturlig foryngelse på morénejord rik på finpartikler”, jevnt bestokket, av bonitet A og en bestandsalder på 39 år. En flate befant seg i ”ca. 60-årig granskog” i Veldre i Ringsaker, beskrevet som ensartet granskog på jordbunn bestående av finkornet morénejord og med bonitet C. Den tredje bestanden, som befant seg i ca. 800 meters høyde på Hirkjølen i Ringebu, er beskrevet som ikke helt ensaldret med overbestand som var ca. 130-140 år med enkelte eldre trær og en del yngre underskog av gran, voksende på ”steinet morénegrus som også inneholder atskillig finmateriale”. Ut over dette er vekstforholdene for de enkelte trær det ble samlet inn nedfall fra, ikke omtalt i artikkelen, men som det fremgår, har det dreid seg om utvokste trær, muligens med noen unntak for Hirkjølen. Frekvensen av nåler fra det som Mork selv omtaler som undertrykte trær har åpenbart vært svært lav i det innsamlete materialet, om det i det hele tatt har vært noen.

Det er videre opplyst at nedfallene ble sortert med pinsett i fraksjoner, hvorav grannåler var én. Deretter ble prøvene tørket, veid og finmalt før det ble foretatt kjemiske analyser.

Referatet fra Morks forklaring etterlater et inntrykk av at han hadde studert enkeltnåler i forbindelse med denne innsamlingen, og at utsagnet om sjeldent utseende har støtte i funnene som er beskrevet i artikkelen. Men noen slik utlegning av hans forklaring er det, som det fremgår, ikke belegg for. Formålet med undersøkelsen har vært et ganske annet enn å undersøke enkeltnåler, og artikkelen inneholder da heller ikke en eneste opplysning om lengde eller annet utseende på de nålene som har vært samlet inn, verken enkeltvis eller i større mengder.

De sidene av Morks artikkel som omhandler innsamlingen (sidene 299-325), vedlegges som bilag til denne utredningen.

Mork har i sin skriftlige erklæring uttalt at kjellernålene hadde en sjelden form. Noe empirisk grunnlag for dette utsagnet har heller ikke han omtalt. Utsagnet om at 95 % av alle barnåler er lengre enn kjellernålene er heller ikke underbygget empirisk.

Mork har også uttalt i den skriftlige erklæringen at *”(h)os vanlige barnåler er tverrsnittet av nålene temmelig likt helt til ca. 80 % av nålelengden.”* Men dette utsagnet må åpenbart referere seg til det han selv omtaler som vanlige barnåler, med vanlig lengde på ca. 15 millimeter. Utsagnet kan ikke tolkes slik at de generelle utsagnene om tverrsnittet også gjaldt for de korte nålene. Og – hvis utsagnet i det hele tatt skal ha relevans – bygger det også på en forutsetning om at korte barnåler på 5 – 8 mm normalt har samme tverrsnitt som vanlige barnåler på 12 – 15 med mer eller mer. Men dette er en forutsetning som ikke er holdbar. Plantefysiologiske forhold medfører at barnåler som er korte på grunn av dårlige vekst- og lysforhold, får et slikt utseende som kjellernålene og dressnålene hadde. At det ville ha vært oppsiktsvekkende hvis en fullt utvokst barnål som har hatt tilfredsstillende lysforhold, hadde hatt en slik form, har Mork sikkert rett i. Men det er irrelevant.

Og Morks utsagn om at *”hvis Torgersen ikke hadde fått de fem nålene på seg av juletreet i kjelleren, ville det vært høyst eiendommelig om ikke iallfall en av dem hadde vært av den vanlige typen,”* bygger også på en forutsetning om en jevn fordeling av alle nåler i alle trær og i alle store eller små granskogmiljøer. Men heller ikke denne forutsetningen er holdbar. Hva man får på seg av nåler i granskogen, er avhengig av lys- og vekstforhold for de konkrete trærne man kommer i direkte fysisk kontakt med. Er man bare i kontakt med ett lite og veksthemmet tre, får man bare korte nåler på seg, uansett om granskogen rundt omkring er full av nåler på 12-15 mm eller mer. Det er påfallende at Mork ikke har sett dette, all den stund han har vært klar over at man *”finner slike trær i underbestandet hvor det er mangel på lys slik at veksten blir sterkt nedsatt på grunn av beskygning.”* At veksthemmete trær kan få bare korte nåler, bekreftes til overmål av det tre saken gjelder - juletreet i kjelleren i Skippergata 6 b.

5.4 Vektleggingen av barnålbeviset i aktors og forsvarers prosedyre

De sammenfallende pressereferatene fra statsadvokat Dorenfeldts prosedyre viser hvilken vekt han har lagt på barnålbeviset.

Dagbladet 13. juni 1958 gjengir ham slik:

”Barnålene er etter min mening et meget sterkt bevis. De – og bittet i brystet – er etter påtalemyndighetens mening så sterke bevis at de hver for seg ville være nok til å felle Fredrik Torgersen – selv om det ikke hadde vært andre bevis.

...

Jeg tror det skal være meget vanskelig og betenkelig for vanlige lekfolk å sette ut av betraktning fullstendig sikre utsagn fra våre fremste vitenskapsmenn på områdene.

Barnålene er et naturvitenskapelig bevis av aller høyeste betydning.”

I Arbeiderbladet for 14. juni 1958 heter det:

”Barnålene er et enda sterkere bevis (enn avføringsbeviset), sa Dorenfeldt....Retten har hørt de sakkyndiges vurdering som må anses som et naturvitenskapelig bevis med den aller største vekt. Ikke én av nålene fra tiltaltes klær stammet fra de millioner trær i vårt land, og skulle man foreta sammenlikninger, ville det kanskje være en i forhold til en milliard!”

Vårt Land 14. juni 1958 gjengir ham slik:

”Vi kommer nå til barnålene, og de gjør oss enda sikrere. Vi har fått uttalelser fra internasjonale eksperter, og barnålene er et avgjørende naturvitenskapelig bevis. Ikke en av de fem barnålene var av en annen type enn de som fantes på juletreet i kjelleren. Den muligheten som foreligger for at nålene ikke stammer fra Skippergata, kanskje en av en milliard, må settes ut av betraktning, sa statsadvokaten.”

Forsvareren har på sin side akseptert at barnålene var meget sjeldne. I Aftenposten 14. juni 1958 er han gjengitt slik:

”Barnålene er riktig nok sjeldne her i landet, men dressen som disse ble funnet i, hadde Torgersen kjøpt av en fange som hadde ført en meget omflakkende tilværelse rundt i verden. Hvem vet om ikke dressens opprinnelige eier en eller annen gang har ligget under en gran av samme typen som juletreet i Skippergata b.”

Denne aksepten av sjeldenhet har han selv bekreftet i et brev av 23. juli 1964 til Torgersen, hvor han skriver:

”...endelig fremgår det av mine prosedyrenotater for så vidt angår barnålene at jeg der aksepterte professor Morks uttalelse om at barnålene av denne sort var sjeldne i Norge, men reiste spørsmålet om hvor sjeldne de var i Sverige og hvordan det lå an med kjøpet av dressen.”

Uten nærmere kjennskap til hva som hadde skjedd med dressen i den tidligere eiers eiertid, kunne han ikke annet enn å presentere en hypotese som åpenbart ikke kan ha gjort noe inntrykk på lagretten.

5.5 Oppsummering av barnålbeviset under hovedforhandlingen

De opplysninger som foreligger om behandlingen av barnålbeviset under hovedforhandlingen, kan etter dette oppsummeres slik:

- (1) De sakkyndige har forklart – uten å gi uttrykk for tvil –
 - a) at dressnålene og kjellernålene var identiske, i den forstand at de i en blanding ikke kunne skilles fra hverandre, og
 - b) at identiteten var ekskluderende, i den forstand at det dreide seg om nåler som hadde en så sjelden lengde og form at de sakkyndige ikke hadde sett maken før, og at det da måtte legges til grunn at både dressnåler og kjellernåler stammet fra treet i kjelleren – ”hevet over tvil” og ”ikke rom for tvil” i følge Printz (Morgenbladet 10. juni 1958) , ”meget stor sannsynlighet” i følge Mork (Aftenposten, Arbeiderbladet og Morgenbladet 10. juni 1958).
- (2) Statsadvokat Dorenfeldt har i sin prosedyre ansett barnålbeviset alene for å være tilstrekkelig til å felle Torgersen, omtalt dette beviset som ”et naturvitenskapelig bevis av første klasse” og erklært at muligheten for at dressnålene stammet fra et annet sted enn kjelleren i Skippergaten 6 b var så liten som en til en milliard.
- (3) At barnålene var meget sjeldne, har vært akseptert av forsvareren.
- (4) Lagretten må nødvendigvis ha ansett barnålbeviset som et meget tungtveiende bevis mot Torgersen.

6 Statsadvokat Dorenfeldts uttalelser av 17. desember 1958 og 4. juni 1976

Dorenfeldts uttalelse av 17. desember 1958 stemmer på alle punkter overens med gjengivelsene i pressen av hans prosedyre. Her uttaler han om barnålbeviset:

”Det tredje tekniske bevis var barnålene. Dette er et naturvitenskapelig bevis av første klasse, fordi det viste seg at det her gjaldt barnåler av en så ekstraordinær art at de sakkyndige kunne trekke konklusjoner som ellers ikke ville vært mulige. Jeg henviser her til uttalelser fra professor Henrik Printz og særlig fra professor Elias Mork (...). Jeg vil minne lagmannsretten om at professor Mork opprettholdt denne konklusjon under hovedforhandlingen og at han føyde til at det som ytterligere gjorde sannsynligheten så stor, var dette at alle de 5 barnålene som ble funnet på Torgersens brunstripete dress, var lik barnålene på treet fra åstedet. Det at ikke en av disse nåler var fra et annet tre, var så påfallende at det ytterligere understreket konklusjonen.”

At barnålbeviset var av sentral betydning, ble gjentatt av Dorenfeldt – nå riksadvokat – i et brev av 4. juni 1976 til statsadvokat Wiker, som hadde behandlet

gjenopptakelsessaken i 1973/76 for påtalemyndigheten. Brevet er gjengitt på side 87 i statsadvokat Frønsdals uttalelse av 26. februar 1998 til gjenopptakelsesbegjæringen av 17. desember 1997. Av brevet gjengis følgende:

”I går fikk jeg oversendt et eksemplar av Høyesteretts kjøremålsutvalgs kjennelse av 31/5 d.å. I kjennelsen er bl.a. sitert en uttalelse fra herr statsadvokaten, se særlig s. 7, hvor det bl.a.heter: ”Jeg vet imidlertid at aktor under den opprinnelige hovedforhandlingen ga uttrykk for at barnålene ikke utgjorde noe bevis av betydning, og derfor ikke bygget noe på dette funn.” Jeg ble meget forbauset over å lese denne uttalelse, som er stikk i strid med hva jeg uttalte under hovedforhandlingen, hvilket også fremgår av min inngående redegjørelse i påtegningskriv av 17/12.1958,...

...

Jeg fremholdt således at dette tekniske bevis – blant alle de andre – var et naturvitenskapelig bevis av første klasse.”

I ettertid vedkjente Dorenfeldt seg altså uttrykkelig den skråsikkerhet han ga uttrykk for under hovedforhandlingen. Den etterfølgende gjennomgangen vil vise at dette var en skråsikkerhet han ikke hadde grunnlag for.

7 Gjenopptakelsessaken i 1973 - 1976

Ved behandlingen av Torgersens tidligere gjenopptakelses- og gjenåpningsbegjæring har drøftelsene av barnålbeviset i det vesentlige vært konsentrert om nye sakkyndige uttalelser, og om betydningen av forklaringen fra vitnet Eilif Støleggen. Disse emnene blir behandlet hver for seg i det følgende.

7.1 Ny sakkyndig erklæring Forstkandidat Ragnvald Aaheim

Forstkandidat Ragnvald Aaheim redegjorde i et notat av 11. mars 1973 for undersøkelser han hadde gjort av grannåler fra Oslo-området og Sverige. Undersøkelsen var gjort i forbindelse med gjenopptakelsesbegjæringen fra 1973.

Aaheim uttalte blant annet:

”Lengdene er undersøkt på nokså amatørmessig måte, idet jeg ikke har hatt tid eller anledning til å gå mer nøyaktig til verks. Det skulle imidlertid gi et visst inntrykk av forholdet. I prøvene Sv, A, B og C har jeg skjønnsmessig plukket ut et visst antall lange nåler og et visst antall korte nåler.”

Han satte deretter opp følgende tabell:

*”Prøve A: ”Liten gran i dårlig vekst”: Nålelengde 4,0 – 9,5 mm.
Prøve B: ”Middels tre”: Nålelengde 4,0 – 10,0 mm.
Prøve C: ”Voksen gran i god vekst”: Nålelengde 9,0 – 16,0 mm.
Prøve Sv: prøven fra Sverige: Nålelengde 4,0 – 14,0 mm.”*

Dette ble kommentert slik:

”Gjennomsnittslengden er forholdsvis liten, men kan ikke betraktes som særlig uvanlig. Nålene er gjennomsnittlig korte hvis greinen eller treet er i dårlig vekst.”

Han uttalte videre:

”At man ved opphold i en barhytte får barnåler i klærne er helt naturlig. De barnåler som det er størst sannsynlighet for at man får først i klærne er de korte, fordi disse sitter på de kvistene som har den dårligste veksten (minst vanninnhold, tørker derfor tidligere enn de større nålene).”

Aaheim pekte altså på to forhold av sentral betydning: At nåler blir forholdsvis korte hvis treet eller grenen er i dårlig vekst, og at det er størst sannsynlighet for at man først får korte nåler i klærne når man oppholder seg i en barhytte. Det første av disse forholdene var under underkommunisert ved hovedforhandlingen i 1958. Det andre var ikke nevnt.

Uttalelsen representerte et første bidrag til klargjøring av at korte nåler ikke er så sjeldne som de sakkyndige Printz og Mork hadde gått ut fra i 1958.

7.2 Eidsivating lagmannsretts beslutning av 27. juni 1975

Aaheims utredning kommenteres slik på side 164 i beslutningen:

”Den kritikk som er reist av høyesterettsadvokat Staff mot de foretatte undersøkelser finner man ikke å kunne tillegge vekt. Det nye som er fremført i denne forbindelse er erklæringene fra forstkandidat Aaheim. Disse må nærmest oppfattes som antydninger og gir seg heller ikke ut for å være resultatet av en vitenskapelig undersøkelse. Aaheims erklæringer kan derfor heller ikke anses som bevis av betydning.”

Her kan ikke lagmannsretten ha forstått verken kjernen i barnålbeviset. Det har selvfølgelig aldri vært spørsmål om å finne frem til et bestemt tre i svenske skoger som mulig kilde til dressnålene. Det forsvareren gjorde, var å klargjøre på generelt grunnlag at dressnålene kunne ha hatt en annen kilde enn juletreet i kjelleren i Skippergaten 6 b. I den anledning påviste han også et konkret alternativ.

Og her forutsetter lagmannsretten også at en sakkyndig erklæring skal fremstå som resultatet av en vitenskapelig undersøkelse, altså stikk i strid med Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse i Rt-2001-1521, hvor det sies på side 1547 at *”(u)tvalget understreker at skriftlige sakkyndige uttalelser i straffesaker verken i 1958 eller i dag forutsettes å oppfylle de krav som stilles til vitenskapelige rapporter.”* Oppfatningen i lagmannsretten i 1975 var øyensynlig en annen.

7.3 Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 31. mai 1976

Aaheims utredninger er ikke kommentert av kjæremålsutvalget.

Det er også naturlig å se utvalgets manglende drøftelse av dette punktet i gjenopptakelsesbegjæringen i sammenheng med statsadvokat Wikers forutgående og misforståtte nedgradering av Dorenfeldts vurdering av det – en nedgradering som er indignert imøtegått av Dorenfeldt selv etter at utvalgets kjennelse forelå, jf. foran under punkt 6 avslutningsvis.

8 Gjenopptakelsessaken i 1997-2001

8.1 Nye sakkyndige utredninger

8.1.1 Professor dr. philos. Carl Morten Motzfeldt Laane og professor dr. philos. Klaus Høiland

Professor dr. philos. Carl Morten Motzfeldt Laane og professor dr. philos. Klaus Høiland avga 16. september 1998 en omfattende rapport i forbindelse med gjenopptakelsessaken 2000/2001. Begge arbeidet da ved Biologisk institutt ved Universitetet i Oslo.

Laane og Høiland har følgende kommentar til Morks utsagn at formen er en arvelig egenskap:

”Det er vanskelig å skjønne hva Elias Mork mener om arv og miljø her. Korte nåler av flat, tilspisset form er vanlige hos små undertrykte grantrær i skyggefull skog. Flat form er en fysiologisk respons på lite lys, dvs. stor overflate i forhold til volum. Formen må derfor være betinget av miljøet like mye som størrelsen. Uttalelsene fra Elias Mork kan ikke stemme med økofysiologiske fakta.”

Av betydelig interesse i forbindelse med gjenåpningsspørsmålet er også det som sies videre om feltarbeid i forbindelse med innsamling av barnåler (rapporten side 15):

”For å komme til bunns i problematikken omkring barnåler, blant annet for å bringe på det rene hvor vanlig barnåler er i klær og hvor ofte trær med korte barnåler kan bli funnet, gjorde den ene av rapportforfatterne, Klaus Høiland, en liten undersøkelse.

I Klaus Høilands ytterjakke ble det 1. mai 1998 i høyre ytterlomme funnet tre barnåler, hvorav én av dem (...) hadde noenlunde samme lengde og og flate, tilspissede form som oppgis for barnålene fra åstedet og siktede. Klaus Høiland hadde på seg ytterjakka søndagen i forvegen i forbindelse med konfirmasjonsselskap på Nesodden og et par påfølgende søndager før dette på tur i Kongeskogen på Bygdøy (Oslo). Ytterjakka er ikke hverdagstøy. Dessuten ble det funnet en barnål i bukseoppbretten.

Videre ble bukselommene til Klaus Høilands hovedfagsstudent, Vegar Bakkestuen, undersøkt 18. mai 1998 med hensyn til barnåler. Han hadde vært på befaring i forbindelse med en undersøkelse (i regi av Norsk institutt for naturforskning (NINA)) av Romeriksporten i Østmarka samme dag og oppholdt seg i granskog. Buksa hadde vært vasket noen dager i forvegen. I begge forlommer ble det funnet rundt 20 barnåler, hvorav 10 nåler ble trukket tilfeldig og målt (...). Det interessante i sakens anledning er at gjennomsnittslengden, 8,15 mm, ikke er så mye mer enn maksimumslengden som oppgis for nålene fra siktete. Fem av disse 10 nålene måler 8 mm eller mindre, én av dem til og med 5 mm, dvs. 1 mm kortere enn den minste nåla fra siktete. Disse 5 nålene er også avflatete og uttrukket til en skarp spiss.

Det er derfor ikke sjelden å finne barnåler i tøy, og viktig i sakens anledning slett ikke uvanlig tilfeldigvis å finne barnåler som i lengde og form passer med lengde og form til barnålene fra åstedet og siktete.

Den 3. mai samlet Klaus Høiland nåler fra forskjellige grantrær i skogen i Bragernesåsen i Drammen. ... I tre av prøvene var nålene gjennomsnittlig over 11 mm lange og trinne. Disse stammet fra trær i god vekst, unge og små eller eldre og store. I de tre andre prøvene var derimot nålene gjennomsnittlig fra 8 mm og mindre, og flattrykte, jamt avsmalnende mot toppen og uttrukket til en skarp spiss. Altså, så nøyaktig det går an lik de nålene som beskrives fra åstedet og de postuleringer som er gjort omkring nålene fra siktete. Disse tre prøvene skrev seg fra henholdsvis et ca 4 m høyt undertrykt tre i skyggefull skog (...); et ungt, ca 0,5 m høyt undertrykt tre i skygge under en stor gran (...); og små sisteskudd fra et eldre og stort tre (...). Elias Morks påstander (Dok 27 underbilag 13) "Trær med så korte nåler er ikke alminnelige." og "Barnålene i materialet fra kjelleren har dessuten en sjelden form idet de er flattrykte..." stemmer ikke med virkeligheten da en rask undersøkelse av grantrær i et skogområde i Bragernesåsen i Drammen, ikke valgt ut primært for å studere gran, avdekket at trær med korte, avflatete nåler er vanlig, spesielt i busksjiktet."

30. mai 1998 gjorde Høiland en ytterligere prøve. Denne er beskrevet slik i "Blyttia (Norsk botanisk forenings tidsskrift, bind 61, hefte 2 (Oslo2003) på side 96:

"De to foregående prøvene viste at grantrær med korte, avflatete og jamt tilspissete nåler ikke er sjeldne og at slike nåler lett drysser av (og kan havne i klær). For å teste hvor lett slike nåler løsner fra undertrykte trær, ble tre slike trær studert ved Sognsvatn i Oslo 30. mai av KH. Greinene ble rystet og nåler fanget opp i papirposer. Fra hvert tre ble 10 tilfeldige nåler målt. Ikke uventet holdt praktisk talt alle sammen seg innafor målene til nålene fra både åstedet og siktete. Nålene fra de tre trærne målte henholdsvis 4,5-10,5, 5-9 og 4,5-7,5 mm. Fra ett av trærne var de avdryssete nålene sågar gjennomsnittlig mindre (5,9 mm) enn noen av de opprinnelige nålens minimumsmål (6 mm)." ²⁸

Laane og Høiland bekrefter altså på generelt grunnlag sammenhengen mellom korte nåler og flat form, begrunnet i økofysiologiske fakta, og at trær med korte, avflatete nåler er vanlige, spesielt i busksjiktet. Dette bekreftes empirisk av markundersøkelser

²⁸ Tidsskriftet er fremlagt som bilag 1 til gjenopptakelsesbegjæring av 23. februar 2004.

som de selv har foretatt. Med dette som utgangspunkt påviser de at Morks utsagn om sjeldenhet med hensyn til lengde og form ikke var riktig. Laane og Høiland bekrefter videre, under henvisning til funnene i Høilands egne, men først og fremst i Bakkestuens lommer, at det ikke er uvanlig etter en skogtur å finne barnåler i klærne som samsvarer med dressnålene med hensyn til lengde og form for øvrig.

8.1.2 Institutt for skogforskning

Påtalemyndigheten engasjerte i 1999 Institutt for skogforskning (heretter NISK) til å vurdere sider ved barnålbeviset. I instituttets brev av 23. november 1999, undertegnet av professor dr. agric. Kåre Venn, professor dr. agric. Kristian Bjor, avdelingssjef dr. scient. Richard Horntvedt og seniorforsker Bjørn Tveite, er oppdraget beskrevet slik:

”Så langt vi forstår Deres henvendelse foreligger følgende spørsmål knyttet til de skriftlige uttalelsene fra professorene Printz og Mork. Deres rapporter var basert på deres undersøkelser gjort på utlevert materiale og inneholdt deres vurderinger av resultatene i forhold til saken:

- 1. Om arbeidene (altså de skriftlige uttalelsene) var forsvarlige*
 - 2. Om kompetanse for å avgi slike uttalelser var tilstede i 1958*
 - 3. Om disse 2 professorer eventuelt må anses å ha hatt nødvendig kompetanse*
- Vår uttalelse skal ifølge mandatet omfatte det som er nevnt under punktene 2 og 4 i rapporten fra professor Printz.”*

I det samme brevet ble deler av forespørselen besvart som følger:

”Vi mener at de to oppnevnte, professorene Printz og Mork, må ansees som særdeles innsiktsfulle og pålitelige vitenskapsmenn, som har foretatt sine undersøkelser på en omhyggelig og objektiv måte. Vi kan ikke se at man på daværende tidspunkt kunne ha angrepet saken på en bedre måte enn det disse to gjorde. ---

Vi er av den oppfatning at professor Mork hadde rett i at trær med nåler av slik form og størrelse som beskrevet, forekommer sjelden. Professor Morks konklusjon om at alle nålene sannsynligvis stammet fra samme tre, finner vi også rimelig. ---

Etter vår oppfatning er sannsynligheten for at trær med så spesielle nåler skal kunne finnes i et tilfeldig utvalg av grantrær liten, og i et utvalg av juletrær enda mindre. ---”

Til utsagnet om at Printz og Mork har foretatt sine undersøkelser på en omhyggelig og objektiv måte vises til analysen under punkt 4.3 foran. Ut fra deres egen beskrivelse av hva de faktisk har foretatt seg, er det vanskelig å si noe som helst om graden av objektivitet og særlig – om graden av omhyggelighet.

Rapporten fra Laane og Høiland er ikke kommentert i denne uttalelsen.

I brev av 15. mai 2001 uttalte de samme representantene for Institutt for skogforskning følgende:

”Vi kan ikke se at Laane og Høilands rapporter rokker ved Printz og Morks konklusjoner om likheten mellom de objekter som ble funnet både på siktede og på åstedet, for vår del først og fremst når det gjelder barnålene. Spesielt når det gjelder barnålene har vi fortsatt tillit til Printz og Morks vurdering av at nålene fra siktede og fra åstedet var så like at de ikke kunne skilles fra hverandre i en blanding av begge.”

Det uttales videre:

”Neste spørsmål blir så hvor sannsynlig det var at siktedes klær kunne inneholde disse objektene, men fra andre kilder. For barnålenes vedkommende har Laane og Høiland samlet inn prøver av grannåler fra forskjellige steder, og målt lengde, bredde og spissvinkel på disse. Printz og Mork hevdet at nålene var svært spesielle mht. størrelse og form. De var uvanlig korte (6-8 mm), og med en langt uttrukket spiss, mens vanlige grannåler oftest er over dobbelt så lange og har buttere spiss. L & H konkluderer sin undersøkelse med at grannåler av slik størrelse og form som på siktede og åstedet ikke er så uvanlige.

Vår vurdering er at L & H har vist at så korte og tilspissete grannåler kan finnes på grantrær.”

I brev av 29. juni 2000, undertegnet av de samme som undertegnet brevet av 23. november 1999, redegjorde NISK for en sammenlikning av kjellernålene med tre av Laane og Høilands funn – to fra Sognsvannområdet og ett fra Drammensområdet. Disse oppsummeres slik:

”Tabellen viser at nåler med samme gjennomsnittslengde og bredde som de fra Skippergt. 10 (feilskrift for Skippergt. 6b) kan forekomme i andre prøver. Det er ingen statistisk signifikant forskjell i lengde og bredde mellom de fire nålegruppene vi har undersøkt.”

Det konkluderes slik:

”Vi finner hos nålene fra Skippergt. 10 (feilskrift for Skippergt. 6b) ingen karaktertrekk som skiller dem fra Laane og Høilands prøver.”

Senere uttales det:

”Laane og Høilands undersøkelser viser at enkelte utvalgte trær kan ha mer eller mindre av nåler av liknende type som de fra Skippergt. 10. Dette finner vi også er korrekt.”

Og dette gjentas:

”Etter vår mening har Laane og Høiland bidratt til å få frem at man i skog kan finne trær som har mer eller mindre av nåler med lengde og bredde og spissvinkel lik nålene fra det gamle juletreet i Skippergt. 10.”

De fire representantene fra Institutt for skogforskning har altså nå – etter å ha gått gjennom erklæringene fra Laane og Høiland – akseptert deres funn og konklusjoner, og sagt seg enige i at trær med nåler som har samme lengde og form som kjellernålene

– og dermed også med dressnålene – forekommer. Laane og Høilands utsagn om at ”(k)orte nåler av flat,tilspisset form er vanlige hos små undertrykte grantrær i skyggefull skog” er ikke imøtegått. Utsagnet fra brevet av 23. november 1999 om rimeligheten av Morks konklusjon om at det var sannsynlig at dressnåler og kjellernåler var fra samme tre, er ikke gjentatt. Dette kan vanskelig forstås annerledes enn en aksept av at det ikke fantes empirisk belegg for et slikt utsagn. Det var på dette tidspunktet altså enighet mellom samtlige etterfølgende sakkyndige som hadde uttalt seg, om at det ikke var belegg for påstandene fra Printz og Mork om sjelden lengde og form – med de konsekvenser dette ble tillagt – og heller ikke belegg for Morks påstand om at formen er en arvelig egenskap.

8.2 Borgarting lagmannsretts kjennelse av 18. august 2000

Om dette spørsmålet gjengir lagmannsretten innledningsvis konklusjonene i de skriftlige erklæringene fra Printz og Mork – herunder Morks utsagn om sannsynligheten for at kjellernåler og dressnåler kom fra ”samme mortre” – og de avsnittene som er sitert foran fra avgjørelsene fra 1975 og 1976. Når det gjelder barnålfunnet i innerlommen i Torgersens dressjakke viser lagmannsretten bare til at dette forholdet ble det pekt på i forrige gjenopptakelsesbegjæring. Dette er i og for seg riktig. I begjæringen av 22. mars 1973 er det således uttalt:

”Man kan straks stille spørsmål om hvordan en barnål kan ha kommet inn i innerlommen. Jeg minner om at Torgersen da han hadde den brunstripede dress, også bar mørk vinterfrakk over. Dressen var helt tettsittende på ham.”²⁹

Problemet er bare at denne innsigelsen, som er av vesentlig betydning, i det hele tatt ikke er nevnt eller kommentert i lagmannsrettens eller Høyesteretts kjæremålsutvalgs merknader i 1975.

I kjennelsen av 18. august 2000 gjengis deretter NISKs vurdering av Printz’ og Morks kompetanse og av det arbeid de to gjorde i 1958. Men de vurderingene som gjøres her, er åpenbart begrenset til å gjelde konstateringen av likhet mellom kjellernåler og dressnåler. Dette er imidlertid å slå inn åpne dører. Likheten bestrides ikke, så langt den rekker. Hvis det ikke hadde vært likhet, hadde barnålbeviset nødvendigvis falt av seg selv. Det avgjørende spørsmålet: Den alminnelige forekomsten av slike nåler og sannsynligheten for å få fem slike og bare slike nåler på seg under opphold i skogen, kommenteres ikke.

Når lagmannsretten deretter uttaler at ”(d)e sakkyndige kan for øvrig ikke ses å ha trukket absolutte konklusjoner med hensyn til om barnålene stammet fra kjelleren i Skippergata” er dette direkte galt. Selv om Mork var noe mer forbeholden, var det under hovedforhandlingen ikke tvil hos Printz om at dressnålene stammet derfra, jf. avisreferatene som er gjengitt foran under punkt 5.1.

²⁹ Gjengitt etter bokutgaven s. 57.

Det uttales avslutningsvis at Laane og Høilands sluttrapport av 6. april 2000, hvor det blant annet uttales at dressnålene kunne skrive seg fra et hvilket som helst undertrykt grantre, ikke stiller gjenopptakelsesspørsmålet i et annet lys. Men lagmannsretten gir ingen begrunnelse for dette ut over å konstatere at det ikke er dekning for å hevde at de sakkyndige i 1958 la til grunn at nålene – og dermed treet – ikke kunne skrive seg fra Norge – en kommentar som treffer på siden av det Laane og Høiland faktisk har sagt. Det bemerkes også at ”*professor Mork påpekte at nålene hadde en sjelden flattrykt form*”. Påvisningen av sammenhengen mellom lengde og form, og av at verken kjellernålene eller dressnålene var på langt nær så sjeldne som Printz og Mork hadde gitt uttrykk for, er ikke kommentert. Det samme gjelder de markundersøkelsene som lå til grunn for konklusjonene fra Laane og Høiland.

8.3 Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 28. november 2001 (Rt-2001-1521)

Kjæremålsutvalget uttaler side 1550:

”Kjæremålsutvalget finner ikke at Høiland og Laanes rapport av 6. april 2000 er et nytt bevis som er egnet til å føre til frifinnelse eller som i vesentlig grad svekker verdien av de observasjoner som er gjort av Printz og Mork. Etter utvalgets syn er det klart mest sannsynlig at nålene på Torgersens klær kom fra treet på åstedet. Utvalget viser til at de slutninger som Høiland og Laane trekker på grunnlag av en sammenligning med sitt innsamlede materiale, ikke synes å kunne gi den samme sikkerhet som en undersøkelse av nålene fra dressen må antas å kunne ha gitt. Utvalget viser ellers til uttalelsen fra skogforskerne ...”

Det er ikke lett å forstå hvordan utvalget kan mene at rapporten fra Laane og Høiland ikke ”i vesentlig grad svekker verdien av de observasjoner som er gjort av Printz og Mork.” Det er jo nettopp det rapporten gjør. Hvis man hadde ment at rapporten i lovens forstand ikke var noe nytt bevis, hadde utsagnet vært forståelig, selv om det ikke er riktig. Men ut fra ordlyden synes det her som om utvalget aksepterer rapporten som nytt bevis. Og også foretar en realitetsvurdering av den. Slik utvalget uttrykker det seg, fremgår det nødvendigvis at det aksepteres at rapporten svekker verdien av Printz’ og Morks observasjoner, om ikke i vesentlig grad. Hvis de hadde ment at rapporten ikke var ny, og derfor ikke skulle realitetsvurderes, eller hvis de hadde ment etter en realitetsvurdering at den ikke i det hele tatt svekket verdien av Printz’ og Morks observasjoner, må det jo forventes at de hadde uttrykt seg slik.

Og det er også uklart hva som menes med at Høiland og Laanes slutninger ikke ”synes å gi den samme sikkerhet som en undersøkelse av nålene fra dressen må antas å kunne ha gitt.” All den stund det er lagt til grunn at dressnålene og kjellernålene ikke hadde kunnet skilles fra hverandre i en blanding, hadde det vært uten betydning for sikkerheten av Laanes og Høilands slutninger om de også hadde kunnet undersøke dressnålene. Hadde de kunnet skilles fra hverandre, hadde jo hele barnålbeviset falt sammen. Her møter vi en ny feilslutning fra utvalget.

En annen ting er at utvalget her fjerner seg fra lovens ordlyd og benytter betegnelsen ”er egnet” i stedet for ”synes egnet”. Her ligger en nyanseforskjell som ikke er uten betydning.

Henvisningen til ”uttalelsen fra skogforskerne” er innholdsløs så lenge det ikke presiseres hvilket eller hvilke elementer i denne uttalelsen det siktes til.

I likhet med lagmannsretten unnlater utvalget helt å kommentere og vurdere klargjøringen fra Laane og Høiland av at korte nåler er vanlige i busksjiktet, hvor man vanligvis får nåler i klærne, og at tverrsnitt og form forøvrig ikke er sjeldnere enn lengden. Og utvalget synes fortsatt å henge fast ved en feilaktig oppfatning om ekskluderende identitet mellom kjellernåler og dressnåler. Her hører det med at det ikke var større likhet mellom nålene enn at lengste dressnål målte 133 % av den korteste, og lengste undersøkte kjellernål målte 180 % av den korteste

I tillegg kommer at det kan stilles spørsmål ved representativiteten av Morks målinger av kjellernålene. Han har målt 10 nåler fra felt 10, og oppgitt en gjennomsnittslengde på 7,5 mm.³⁰ Representantene fra NISK har i 2001 foretatt tilsvarende måling av 23 nåler fra felt 10, og funnet at disse har en gjennomsnittslengde på 6,4 mm, altså betydelig kortere enn Morks gjennomsnittsmål, og samtidig atskillig kortere enn gjennomsnittslengden på dressnålene, som var på 7,1 mm. Såfremt NISKs målinger har vært representative, kan dette tyde på at dressnålene gjennomsnittlig har vært noe lengre enn kjellernålene. Dette taler ytterligere for at dressnålene ikke stammer fra kjelleren i Skippergt. 6b.

Spørsmålet om hvordan en barnål fra juletreet i kjelleren kan ha funnet veien inn i innerlommen i Torgersens dress er heller ikke kommentert. Dette er ikke noe sakkyndigspørsmål, men dreier seg om ordinær bevisbedømmelse.

En ytterligere og grunnleggende svikt er at utvalget her har fjernet seg helt fra en strafferettslig bevisbyrdevurdering. Det er ikke spørsmål om hva som er mest sannsynlig, slik utvalget formulerer seg. Det spørsmålet som skulle ha vært stilt, er i hvilken grad de nye opplysningene om barnålbeviset kan bidra til å etablere en rimelig mulighet for en rimelig og fornuftig tvil om holdbarheten av dette beviset. Og deretter skulle hele bevisbildet - både tekniske bevis og øvrige bevis – ha vært vurdert under ett, opp mot det samme kriteriet. Når utvalget uttaler på side 1564 at ”*De tekniske bevis taler således fremdeles med tyngde for Torgersens skyld*” kan dette vanskelig forstås annerledes enn at utvalget her har holdt seg til en ren sannsynlighetsvurdering, uten å forankre denne i de kriteriene som følger av straffeprosessloven § 391 nr. 3, herunder en ordinær strafferettslig bevisbyrdevurdering. Dette er egentlig en oppsiktvekkende straffeprosessuell svikt fra Høyesteretts kjæremålsutvalg.

³⁰ Jf. foran under punkt 4.2.

9 Gjenåpningssaken i 2004 - 2006.

9.1 Nye sakkyndige utredninger

9.1.1 Professor dr. philos. Rune Halvorsen Økland

Professor dr. philos. Rune Halvorsen Økland (nå Halvorsen), som er professor i botanikk, avga en omfattende betenkning om barnålbeviset 9. februar 2005.

Fra hans redegjørelse "Om grannåler og undertrykte grantrær" gjengis:

"Grannåler fra vanlig norsk gran varierer betydelig i form og størrelse. (Dette nevner også Printz i sin rapport av 4. februar 1958). Form og størrelse avhenger av vekstbetingelsene, særlig lysforholdene, det året nålene vokste ut. Nålene blir korte, avflatete og tilspissete under dårlige lysforhold, mens de blir lange, kraftige, jevntykkede fram mot spissen og tilnærmet firkantete (rombiske) når de utvikles under gode lysforhold.

Det finnes ikke grundige vitenskapelige undersøkelser av grannåler når det gjelder fordelingen av ulike egenskaper (lengde, form, levetid, etc.) innen enkeltrær, mellom enkeltrær, mellom skogbestander eller mellom ulike geografiske områder. Antakelig skyldes det at dette ikke har hatt særlig akademisk eller praktisk interesse.

...

Det er flytende overganger mellom typiske korte nåler og typiske lange nåler både når det gjelder lengde og form (...). Sannsynligvis er det slik at middels lange nåler dominerer i norsk granskog, mens det er færre av de korteste og de lengste nålene.

...

De dokumenterte observasjonene om korte grannåler som nå foreligger (...) viser at korte nåler, som sitter på undertrykte trær og undertrykte greiner og undertrykte skudd på trær i ellers god vekst, er vanlige.

Undertrykte grantrær, som altså har korte nåler, er ikke sjeldne. De aller fleste velvokste trær i granskog har vært igjennom en fase som undertrykt individ, og undertrykte busker og småtrær finnes derfor i all normal skog hvor trærne varierer i høyde. (...)

Grantrær med god vekst (og lange nåler) har oftest også korte nåler av samme type som undertrykte grantrær og da på greiner og skudd som har utviklet seg under dårlige lysforhold. Slike undertrykte greiner og skudd finnes særlig nederst på trærne (...).

Det er ikke unaturlig at de delene av en plante som får dårlig lystilgang, maksimerer bladarealet for å fange opp mest mulig lys. Niinemets (1997) viser at også gran har denne evnen ved at grannålene blir mer avflatete når lysinnstrålingen avtar.

Det er grunn til å anta at korte grannåler er forholdsvis vanlig der mennesker ferdes. Dette skyldes at undertrykte trær, undertrykte greiner og undertrykte skudd på trær i ellers god vekst, og som alle har korte nåler, forekommer hyppigst i buskhøyde. Her er det minst lys."

Til Morks utsagn om at formen på barnåler skyldes arvelige egenskaper, har Halvorsen Økland uttalt:

”Mork har ikke noe faglig grunnlag for denne påstanden, og han gir heller ingen argumenter eller dokumentasjon for den. Formen på korte grannåler fra vanlig norsk gran – avflating og tilspissing – ser, liksom lengden, i stor grad ut til å skyldes vekstbetingelsene, særlig lysforholdene. Det fantes ingen vitenskapelige data i 1958 som Mork kunne støtte seg til da han skrev og senere uttalte i retten (...) at ”formen på nålene mer er en arvelig egenskap”. Slike data foreligger heller ikke i dag.”

Halvorsen Økland bekrefter altså at undertrykte grantrær med korte nåler ikke er sjeldne, og at undertrykte trær, grener og skudd forekommer hyppigst i busksjiktet, der mennesker ferdes. Han avviser Morks påstand om arvelige egenskaper som årsak til formen, og påviser – med referanse til faglitteratur – sammenhengen mellom lysforhold og form, med årsak i økofysiologiske forhold. Hans konklusjoner samsvarer helt ut med konklusjonene fra Laane og Høiland i 1998.

9.1.2 Kåre Venn

Kåre Venn, som også er omtalt under punkt 8.1.2 foran, presenterte en rapport kalt ”Et eksempel på variasjon i nålelengder hos gran” i forbindelse med Gjenopptakelseskommisjonens høring i 2006, der både Halvorsen Økland og Venn forklarte seg muntlig for kommisjonen. I denne rapporten beskrev Venn et arbeid han hadde gjort med innsamling av grannåler. Rapporten er beskrevet slik på side 251 i kommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006:

”Innsamlingen ble gjennomført på to steder i Ås på flere trær, ved at plastposer ble lagt under utvalgte greiner og disse ble beveget slik at nåler drysset ned. I alt 431 nåler ble innsamlet, og fordelingen av lengde fremgår av nedenstående figur, hentet fra rapporten. Det fremgår av figuren at nålelengder på mindre enn 7,5 mm utgjør under 5 % av materialet.”

I motsetning til Laane og Høiland beskriver altså ikke Venn de trærne som prøvene er hentet fra. Dette er en klar svakhet ved arbeidet.

I avgjørelsen er NISK gjengitt slik på side 250 – åpenbart i sammenheng med Venns muntlige redegjørelse:

”Printz og Mork skrev i sine rapporter at nålene fra siktedes klær og fra åstedet var uvanlig korte. Laane og Høiland konkluderte med at grannåler av slik størrelse og form ikke er uvanlige i skogen. NISK har gitt dem rett i at de kan finnes og er ikke uvanlige, men vil påpeke at så lenge det ikke finnes dokumenterte studier over dette spørsmålet, består mye av uenigheten i vesentlig grad i hva man legger i uttrykk som ”sjelden”, ”uvanlig”, ”ikke uvanlig”, ”vanlig”, ”alminnelig”, ”normal” og så videre. Nåler av den aktuelle størrelsen er i hvert fall ikke den vanligst forekommende i norsk skog, men finnes jevnt over på sine steder; på grener på spesielle trær eller på trær på særlige voksesteder. Derfor blir det nokså avgjørende hvilket sted man tar

prøver fra i skog eller andre steder for å studere frekvens av forekomsten av slike nåler.”

NISK forsvarer altså innledningsvis Printz’ og Morks konstatering av at det er likhet mellom kjellernålene og dressnålene, noe som heller ikke er bestridt. Hvis disse nålene hadde latt seg skille fra hverandre, hadde jo barnålbeviset – som allerede omtalt – falt av seg selv. Deretter bekreftes det som er det sentrale poenget: At barnåler med aktuell størrelse og form ”finnes jevnt over på sine steder, på grener på spesielle trær eller på trær på særlige voksesteder.” Det ligger også en klar aksept av at slike nåler ikke er sjeldne i utsagnet om at de ”er i hvert fall ikke den vanligst forekommende i norsk skog.” I disse akseptene ligger selvfølgelig også en aksept av at man kan få på seg slike – og bare slike – nåler dersom man oppholder seg i et miljø hvor slike nåler dominerer. Denne aksepten bekreftes ytterligere av avslutningen av avsnittet som er sitert foran: ”(d)erfor blir det nokså avgjørende hvilket sted man tar prøver fra i skog eller andre steder for å studere frekvens av forekomsten av slike nåler.”

Påtalemyndighetens egne sakkyndige bekrefter altså ved disse utsagnene at de bastante uttalelsene om sjeldenhet som Printz og Mork kom med under hovedforhandlingen, ikke er holdbare. Det er med andre ord full enighet mellom alle sakkyndige som har uttalt seg i nyere tid vedrørende dette spørsmålet.

Venn er avslutningsvis gjengitt slik:

”Kåre Venn redegjorde avslutningsvis for en interessant observasjon han hadde gjort under innsamlingen av nålene gjennom sin undersøkelse. Noen nåler festet seg også i hans tøy. Han tror at det var i den unge, tette skogen at han fikk flest nåler på seg. Disse nålene er samlet og målt separat. De var i gjennomsnitt 9,8 millimeter lange, fra 6,5 millimeter til 16,5 millimeter. I dette utvalget var det altså en stor variasjon, fra ganske korte til nokså lange nåler. Flest grønne nåler ble funnet, men også noen brune.”

9.2 Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006

I avgjørelsen av 8. desember 2006 har kommisjonen foretatt særskilte drøftelser av barnålbeviset i tilknytning til henholdsvis straffeprosessloven § 391 nr. 3 og § 392 andre ledd.

9.2.1 Straffeprosessloven § 391 nr. 3

Kommisjonen uttaler på side 254:

”De nye rapportene som er utarbeidet etter 1958, herunder rapporten fra professor Økland, representerer, etter kommisjonens vurdering, bare en vurdering og evaluering av arbeidet og erklæringene til de sakkyndige i 1958. Etter kommisjonens vurdering er disse rapportene ikke å anse som nye bevis som er egnet til å føre til frifinnelse av Torgersen. Kjæremålsutvalget uttalte i 2001 at rapporten til Høiland og Laane ikke i vesentlig grad svekker verdien

av de observasjoner som ble gjort av Printz og Mork. Kommisjonen slutter seg til dette, og kan heller ikke se at Øklands rapport bidrar til å svekke observasjonene til Printz og Mork.”

Her uttrykker kommisjonen seg uklart. Det fremgår ikke hvorvidt de omtalte rapportene ikke anses som nye bevis, eller om de aksepteres som sådanne, men allikevel ikke anses egnet til å føre til frifinnelse. Separate drøftelser av nyhetskriteriet og egnethetskriteriet blir ikke foretatt.

Det er vanskelig å forstå kommisjonen annerledes enn at den ser det som avgjørende at de nye rapportene ikke svekker Printz' og Morks konstatering av likhet, i den forstand at både kjellernåler og dressnåler var korte. Men dette er som allerede nevnt å slå inn åpne dører. At det ikke hadde latt seg gjøre å skille ut dressnålene fra kjellernålene hvis de hadde blitt blandet sammen, har aldri vært bestridt. Det sentrale ved rapportene fra Laane og Høiland og fra Halvorsen Økland er at de bekrefter sammenhengen mellom barnålenes lengde og form, og klargjør hvor i granskogen man finner trær og grener med slike nåler. Og kommisjonen kan ikke ha tatt inn over seg at de sentrale elementene i uttalelsene fra Printz og Mork – at det var hevet over tvil at nålene stammet fra samme tre (Printz), henholdsvis at denne var meget sannsynlig (Mork) – er tilbakevist ved redegjørelsene fra de sakkyndige Laane, Høiland og Halvorsen Økland, og at denne tilbakevisningen også må anses akseptert av påtalemyndighetens sakkyndige.

De omtalte utredningene sett under ett kan ikke forstås på annen måte enn at det nå er faglig enighet om

- (1) at korte nåler ikke er sjeldne,
- (2) at korte nåler er vanlige på undertrykte trær og grener,
- (3) at korte nåler vil ha en flattrykt og spisset form, og,
- (4) at frekvensen av korte nåler er avhengig av lystilgang og øvrige forhold på voksestedet,

Denne enigheten viser at det ikke kan konstateres ekskluderende identitet mellom kjellernålene og dressnålene, slik de sakkyndige Printz og til dels Mork gjorde i 1958.

Samtlige av disse utredningene har tilkommet etter hovedforhandlingen, og er nye bevis i den forstand straffeprosessloven § 391 nr. 3 benytter uttrykket. Selv om de gir uttrykk for andre oppfatninger enn det Printz og Mork opprinnelig la til grunn, og således innebærer en evaluering av det arbeidet de to i sin tid gjorde, tilfredsstillende sett under ett utvilsomt kriteriet om alminnelig faglig tilslutning som er trukket opp i Rt-2001-1521 på side 1538. Disse utredningene skal således trekkes inn i den kumulative egnethetsvurderingen etter straffeprosessloven § 391 nr. 3, hvor alle nye bevis skal vurderes sammen med dem som ble presentert ved hovedforhandlingen.

Hvis kommisjonens begrunnelse skal forstås slik at den mener at det her ikke dreier seg om nye bevis, er dette direkte galt.

Samtidig som kommisjonens tekst vanskelig kan leses annerledes enn at det aksepteres at Høiland og Laanes rapport svekker Morks og Printz' observasjoner, om enn ikke i vesentlig grad, er det ikke foretatt noen vurdering av bevisbyrdekravet eller av at det er tilstrekkelig med en rimelig mulighet. Begrunnelsen lider her av de samme svakhetene som Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse fra 2001. Og kommisjonens grunnleggende feil, som er påvist en rekke steder, blir gjentatt. Kommisjonen foretar en isolert vurdering av disse nye bevisene, i stedet for å holde dem opp mot bevisbyrdekravet og deretter foreta en samlet vurdering, hvor vekten av samtlige nye bevis blir satt inn som elementer i det samlede bevisbildet, og hvor hvert enkelt beviselement da blir tillagt den vekt det skal ha.

Noen analyse av innholdet i rapportene fra Høiland og Laane og fra Halvorsen Økland blir ikke foretatt.

Kommisjonen uttaler videre:

”Det er påfallende at Økland finner grunn til å uttale seg om bevisverdien knyttet blant annet til avføring, murpuss og tannbittet. Dette faller utenfor det området som antas å være Øklands fagfelt, og gir grunn til å stille spørsmål ved om han har den objektive tilnærming til sitt oppdrag som må forventes av en sakkyndig.”

Til dette bemerkes at Halvorsen Økland ikke har uttalt seg om bevisverdien av bittsporbeviset. Han viser bare til at barnålbeviset ble omtalt av Strøm under en redegjørelse for tannbittbeviset på en rettsmedisinsk kongress i 1963 (betenkingen side 69). Om murpuss uttaler han bare på side 24 at Sentralinstituttet for industriell forskning i motsetning til Printz hadde kommet til at murpussen på Torgersens klær var forskjellig fra murpussen på åstedet. Om avføringsbeviset viser han til at dette er tilbakevist som bevis i dokumentasjonen om dette beviset, og at denne konklusjonen har støtte fra Den rettsmedisinske kommisjon. Det dreier seg om et åtte linjers avsnitt i en betenking på 141 sider. Hensikten med disse henvisningene har vært å vise at disse dokumentene svekker tilliten til Printz som sakkyndig. Noen egne vurderinger av disse bevisene har Halvorsen Økland ikke foretatt.

Det er vanskelig å forstå hvordan kommisjonen kan mene at Halvorsen Økland her har uttalt seg om bevisverdien av de omtalte bevisene. Disse korte uttalelsene gir selvfølgelig ikke grunnlag for å trekke hans objektivitet som vitenskapsmann og konklusjonene i hans omfattende utredning i tvil. Uansett er det slik at eventuelle uttalelser om andre elementer i saken ikke gir grunnlag for å avsvække det han har uttalt innenfor sitt eget fagfelt, slik kommisjonen synes å mene.

9.2.2 Strpl. § 392 andre ledd

Under dette punktet gjengir kommisjonen innledningsvis avisreferater fra Morks forklaring – ikke fra Printz’ – og uttaler på side 257:

”Etter kommisjonens vurdering har verken Printz eller Mork fastslått med sikkerhet at det er identitet mellom nålene fra dressen og kjelleren, og at de stammer fra samme tre. De påviser en likhet, og mener det er stor sannsynlighet for at dressnålene stammer fra kjelleren. Kommisjonen kan ikke se at det er grunnlag for domfeltes anførsel om at Mork og Printz påsto at barnålene i dressen stammet fra barnålene i kjelleren,...”

Dette er for så vidt riktig når det gjelder Mork. Han har nøydt seg med ”meget stor sannsynlighet” (Vårt land, Aftenposten og Arbeiderbladet), alternativt ”meget sannsynlig” (Morgenbladet). Men kommisjonens utsagn er direkte galt når det gjelder Printz, som benyttet uttrykkene ”hevet over tvil” og ”ikke...rum for tvil” (Morgenbladet). Det vises til gjennomgangen under punkt 5.1 foran. Det kan reises spørsmål om hvorfor kommisjonen i denne sammenhengen bare gjengir Mork og ikke de bastante uttalelsene til Printz.

Kommisjonen har åpenbart lagt stor vekt på undersøkelsen til Kåre Venn. Den omtales slik på side 257:

”Når det gjelder likheten mellom dressnålene og kjellernålene, viser kommisjonen til Venns undersøkelse, som er gjengitt ovenfor. I det uvalgte nåler han samlet inn, viser det seg å være betydelige variasjoner i lengde, men at korte nåler er meget sjeldne, og selv om utvalget av nåler i undersøkelsen ikke er spesielt stort, er det lite grunnlag for å anta at bildet ville bli vesentlig annerledes med et mer omfattende materiale. Også blant de 19 nålene som hadde festet seg på Kåre Venns klær da han foretok undersøkelser i skogen, var det variasjoner fra 6,5 mm til 16,5 mm. I utgangspunktet synes derfor sjansen for å få én barnål av samme lengde som nålene i kjelleren på klærne ved opphold i skogen å være liten, - å få flere barnåler av samme lengde, og ingen andre, er tilsvarende mindre.”

På side 260 kommenteres Venns undersøkelse på ny:

”Sett i lys av undersøkelsen til Kåre Venn, og den variasjon av nåler, både i lengde og farge, som han fikk i sine klær etter å ha oppholdt seg i skogen, er det kommisjonens vurdering at man vanskelig kan finne en annen rimelig forklaring enn at dressnålene stammet fra kjelleren.”

Venns undersøkelse, og den vekt kommisjonen har lagt på den, gir grunnlag for følgende merknader:

(1) Venn har bare redegjort for at innsamlingen ble ”gjennomført på to steder i Ås på flere trær, ved at plastposer ble lagt under utvalgte greiner og disse ble beveget slik at nåler drysset ned”. Trærnes alder og størrelse er ikke opplyst. Det samme gjelder bonitet, lysforhold og vekstforhold forøvrig, og – ikke minst – om trærne var frittstående eller hemmet av annen vegetasjon. Det er ikke noe i Venns konklusjoner

som motsier at nålene hadde vært likere og at gjennomsnittslengden hadde vært en annen og langt kortere hvis undersøkelsen hadde vært konsentrert om unge, veksthemmede trær, slik som ved Høilands undersøkelser. Og dette viser igjen at Venns konklusjoner er irrelevante dersom det ikke kan ses bort fra at dressnålene stammer fra ett enkelt slikt tre.

Det interessante ved Venns observasjon er ikke variasjonene, men det er de nålene som er registrert som ”brun, yngre”. Disse synes å ha en medianlengde på 9,5 mm, og er altså innenfor dimensjonene til de målte kjellernålene. Venn bekrefter med andre ord at brune, yngre nåler også er korte.

Det kan reises spørsmål om hvorfor Venn opplyser at ”*nålelengder på mindre enn 7,5 mm utgjør under 5 % av materialet*”. Hvor stor prosentandel som var kortere enn 10 mm og dermed var innenfor dimensjonene til de kjellernålene som var målt, hadde vært av større interesse å få opplyst. Medianlengde er heller ikke opplyst, og han har heller ikke sagt noe om formen på de nålene han har målt.

(2) De 19 nålene i Venns klær dreier seg ikke om noen del av en undersøkelse, men om en etterfølgende, tilfeldig observasjon. Og han har ikke ”*oppholdt seg*” i skogen, men har gått i skogen og fått nåler på seg – altså nåler som har festet seg i klærne hans – naturlig nok når han har gått i ung, tett skog (kommisjonen side 251), selv om dette bare er noe han tror. Nålene har altså blitt hengende i klærne hans på grunn av friksjonen mot trær han har passert. Da må de nødvendigvis stamme fra forskjellige trær. Da er det naturlig med variasjon. Men det er ikke på denne måten – friksjon mot trær man passerer – at man får barnåler i bukseoppbretter og i innerlommen. Da hadde nålene i stedet blitt hengende i dressen og eventuelt falt av etter hvert.

Disse nålene, som varierte fra 6,5 til 16,5 mm, hadde en gjennomsnittslengde på 9,8 mm, altså like ved å være innenfor dimensjonene på kjellernålene. Da må nødvendigvis flertallet av dem ha vært kortere enn den oppgitte gjennomsnittslengden. Dette kunne ha vært klarlagt bedre hvis Venn også hadde oppgitt medianlengden.

Vi vet heller ikke hva slags klær Venn hadde på seg ved anledningen og hvor i disse klærne nålene hadde festet seg.

Det er ikke noe i Venns undersøkelse som motsier at dressnålene kan stamme fra et hvilket som helst tre med korte nåler som en bruker av dressen måtte ha kommet i kontakt med. Det fremstår også som påfallende at kommisjonen ensidig fokuserer på den undersøkelsen som Venn har foretatt på oppdrag fra påtalemyndigheten, og helt ser bort fra de registreringer av nåler som Laane og Høiland har redegjort for, herunder nålene som ble funnet i Vegar Bakkestuens lommer.

Når det gjelder barnålen i innerlommen uttaler kommisjonen på side 258:

”Økland har i sin uttalelse kritisert Printz og Mork for at de ikke stilte spørsmål blant annet om hvordan én barnål hadde funnet veien til dressjakkens innerlomme, til tross for at Torgersen, etter politiets teori, hadde frakk utenpå dressen.... Kommisjonen er ikke enig i dette. De sakkyndiges mandat var å undersøke om noe av det materialet som er sikret fra domfeltes klær stemmer med noe av materialet fra åstedet, eventuelt om det kan antas å stamme derfra,... For så vidt gjelder funnet av den ene barnålen, lå det utenfor de sakkyndiges fagområde å ha noen formening om hvordan denne barnålen skulle ha kommet i dressjakkens innerlomme...”

Kommisjonen nøyer seg altså her med å fastslå at spørsmålet om hvordan denne barnålen hadde funnet veien inn i innerlommen på dressjakken, lå utenfor de sakkyndiges mandat. Dette er i og for seg riktig. Her står vi overfor et rent bevissspørsmål. Når dette sentrale spørsmålet ikke har vært problematisert og drøftet, står vi overfor et klart brudd på kommisjonens utredningsplikt etter straffeprosessloven § 398. Konsekvensen er at ikke et eneste sted i forbindelse med de tidligere begjæringer om gjenopptakelse og gjenåpning er spørsmålet om hvordan denne barnålen kan ha havnet i innerlommen på dressen, problematisert, verken av domstolene eller av Gjenopptakelseskommisjonen.

På side 259 nederst uttales det:

”Etter kommisjonens vurdering er det ikke grunn til å anta at barnålbeviset alene var tilstrekkelig til å felle Torgersen, men også her må det foretas en samlet bevisvurdering. Det er uvisst hvorvidt, og i så fall i hvilken grad, lagretten la vekt på barnålbeviset i 1958.”

Ut fra den sikkerhet de sakkyndige uttalte seg med under hovedforhandlingen, og den vekt som ble lagt på dette beviset av Dorenfeldt i prosedyren – jf. utsagnene om *”et naturvitenskapelig bevis av aller største betydning”* og en sikkerhet på *”en til en milliard”* er det meningsløst å gå ut fra noe annet enn at lagretten har lagt betydelig vekt på barnålbeviset.

Kommisjonen fortsetter:

”For lagretten må det antas å ha vært sentralt for bevisvurderingen at domfelte ble pågrepet ved Østbanen, nokså nær åstedet, en halv time før brannen i Skippergata 6 b ble oppdaget. I kjelleren der liket ble forsøkt påtent, ble det funnet et gammelt juletre. Det ble antatt at domfelte hadde vært hjemme og skiftet klær etter at drapet ble begått.”

Hvilken relevans de uomtvistede opplysningene om pågripelsessted og –tid og om juletreet i kjelleren kan ha hatt som sentrale bevisementer, er uklart. At Torgersen vært hjemme og skiftet klær, er også uomtvistet, men dette kan ikke kobles til drapet og i et hvert fall ikke til barnålbeviset, slik kommisjonen gjør her.

Kommisjonen oppsummerer slik på side 260 :

”I dressen som ble beslaglagt hjemme hos ham ble det funnet barnåler i bukseoppbrettene og i jakkens innerlomme. De sakkyndige konkluderte ikke med at dressnålene stammet fra kjelleren, men uttalte blant annet at det var full overensstemmelse mellom dressnålene og kjellernålene.

Dersom det er slik at barnålene i dressen stammer fra et annet sted enn kjelleren i Skippergata 6b, finner kommisjonen det påfallende at nålene har en slik likhet at to sakkyndige ikke greier å påvise noen forskjell mellom dem. Enten barnålene stammer fra Støleggens flukt i Sverige, fra Tore Hunds vei eller fra et tilfeldig opphold i skogen, ville det ha vært grunn til å anta at man hadde funnet noen påviselige ulikheter ved en eller flere av nålene.

Uansett hvordan og på hvilket tidspunkt nålene er kommet i dressen, finner kommisjonen det usannsynlig at det bare skulle komme fem like barnåler, og ingen andre, på forskjellige steder i dressen, som i tillegg var like barnålene fra juletreet i kjelleren i Skippergata, jf. tidligere uttalelser om dette.

Sett i lys av undersøkelsen til Kåre Venn, og den variasjon av nåler, både i lengde og farge, som han fikk i sine klær etter å ha oppholdt seg i skogen, er det kommisjonens vurdering at man vanskelig kan finne en annen rimelig forklaring enn at dressnålene stammet fra kjelleren. Etter kommisjonens vurdering er barnålbeviset i alle fall ikke svekket.”

Her er innledningsvis de sakkyndiges konklusjoner nok en gang gjengitt galt på et helt sentralt punkt. Printz anså det som hevet over tvil at dressnålene stammet fra kjellertreet – ”ikke rom for tvil” og ”hevet over tvil” i følge Morgenbladet 10. juni 1958 – altså det motsatte av det kommisjonen mener var hans konklusjon – og Mork anså sannsynligheten som meget stor. Dette ble fulgt opp av Dorenfeldt med utsagnet om en sikkerhet på en til en milliard. Overensstemmelse eller som det sies ”full overensstemmelse” er i seg selv ikke noe bevis. Det blir den bare hvis likheten er ekskluderende. Da må den gjelde karakteristiske og sjeldne trekk som innebærer at alternativene kan utelukkes. Slike trekk mente Printz og Mork var til stede. Det var de ikke.

Kommisjonen fremhever på ny at ”nålene har en slik likhet at to sakkyndige ikke greier å påvise noen forskjell mellom dem”. Dette finner kommisjonen påfallende til tross for at det var klare forskjeller mellom nålene innbyrdes, og klarlagt at alle korte nåler – inklusive kjellernålene og dressnålene – ville likne like meget på hverandre som de aktuelle nålene liknet på hverandre. Printz og Mork trakk frem formen som argument for ekskluderende identitet. Nå er det klarlagt at det ikke var noe særskilt ved nålenes fasong, men at denne står i sammenheng med vekstforholdene, og dermed også med nålelengden. Dette innebærer at det avgjørende spørsmålet for vurderingen av sannsynligheten for at dressnålene stammer fra treet i kjelleren, er betydningen av at alle dressnålene var korte, dvs. mellom 6 og 8 mm

Kommisjonen legger altså avgjørende vekt på de 19 nålene som Venn fant i klærne. De 10 nålene som Bakkestuen fant i sine lommer, nevnes ikke. Det samme gjelder de

40 nålene som Høiland 30. mai 1998 ristet ned fra undertrykte trær ved Sognsvann, og som nesten alle var kortere enn kjellernålene. I motsetning til Venn har Høiland også beskrevet de trærne nålene ble ristet ned fra.

I tillegg til den varierende lengden på nålene som Venn fant i klærne, peker kommisjonen også på variasjonen i farge på disse nålene. Hvorledes kommisjonen har resonnert her, er egentlig uforståelig. Uansett om nålene måtte stamme fra Støleggens skogopphold i 1954 – jf. nedenfor under avsnitt 11 – eller fra et juletre fra kjelleren i Skippergata 6 b som hadde ligget der fra årsskiftet 1956/1957, var nålene nødvendigvis brune da de ble funnet, uansett hvilken farge de måtte ha hatt da de fant veien inn i dressen. Om en eller flere av nålene i dressen hadde vært grønne, er det i et hvert fall på det rene at de ikke kunne stamme fra juletreet i kjelleren i Skippergata 6b. Her møter vi en ny alvorlig logisk svikt fra kommisjonen.

Kommisjonen uttrykker seg på en måte som indikerer at man egentlig anser barnålbeviset for å stå sterkere nå enn tidligere. Dette er ikke mulig å forstå. En ting er at kommisjonen ikke angir her hva det er sammenliknet med. Er det situasjonen i 1958, eller er det situasjonen etter forrige gjenopptakelsesrunde i 2001? Men uansett er det 1958 det skal sammenliknes med. Og da kan det ikke trekkes i tvil at det ikke er grunnlag for den sikkerhet de sakkyndige den gang ga uttrykk for med hensyn til ekskluderende identitet. Barnålenes form er ikke mer sjelden enn lengden, og den er ikke tilstrekkelig sjelden til å utelukke andre realistiske alternativer. Tvert imot vil nåler av slik lengde være vanlige på undertrykte trær og grener som vokser under dårlige lysforhold. Det er vanskelig å finne noen annen forklaring enn at kommisjonen ikke har sett ut over det angivelig påfallende ved at ingen av de fem dressnålene var lengre enn åtte millimeter og ved at *”to sakkyndige ikke greier å påvise noen forskjell mellom dem”*, og for øvrig sett bort fra alle påviste svakheter ved barnålsbeviset.

10 Gjenopptakelsessaken i 2008/2010

10.1 Nye sakkyndige utredninger

I forbindelse med denne saken ble det ikke lagt frem nye sakkyndige utredninger vedrørende barnålbeviset.

10.2 Gjenopptakelseskommisjonens begrunnelse.

I gjenåpningsbegjæringen fra 2008 ble det fremsatt en rekke kritiske merknader til kommisjonens begrunnelse i avgjørelsen fra 2006.

Kommisjonens begrunnelse for dette forholdets vedkommende består i en gjengivelse av begrunnelsen fra 2006, supplert med følgende:

”Kommisjonen er enig i og slutter seg fullt ut til denne vurderingen, og kan ikke se at domfeltes anførsler tilsier en annen vurdering av barnålbeviset i dag. Det fremsettes ingen opplysninger som ikke var kjent ved forrige behandling.

Kommisjonen kan ikke se at det foreligger nye omstendigheter egnet til frifinnelse, jfr. strpl. § 391 nr. 3, eller særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, jfr. strpl. § 392 annet ledd.”

11 Vitnet Eilif Støleggen

11.1 Behandlingen under hovedforhandlingen i 1958

Umiddelbart før prosedyren forklarte Torgersen at han hadde kjøpt den brune dressen av Eilif Støleggen, som han hadde truffet i Oslo kretsfengsel i 1956, og at barnålene kunne ha vært i dressen fra Støleggens eiertid.

Grundt Spang skriver:

”---Men såvel riksadvokat L. J. Dorenfeldt som byråsjef Thorolf Haukenæs (sistnevnte fulgte hele prosessen) har gitt forfatteren av denne boken følgende opplysning:

Denne siste av mange forklaringer på barnålene i dressen ble fremkastet meget sent under hovedforhandlingen, så å si like før prosedyren skulle ta til. Det lyktes ikke å få tak i Støleggen, politiet kunne ikke finne ham. Skulle man så avbryte eller utsette hele saken for ommulig å finne dette vitnet? Problemet ble løst på følgende måte: Dorenfeldt aksepterte simpelthen Torgersens påstand ut fra den betraktning at det var helt poenngløst om Torgersen hadde kjøpt dressen av Støleggen eller noen andre. Poenget ved barnålene var jo nemlig at de etter de sakkyndiges mening stammet fra åstedet, og da fikk juryen ta stilling til dette.

Denne opplysningen fra Dorenfeldt og Haukenæs synes å understøttes av at Blom uimotsagt fikk legge til grunn som et faktum, at dressen var kjøpt av Støleggen. Juryen fikk dermed vurdere fritt om de ville anta at nålene var havnet i dressen ved en tilfældighet – eller om nålene var identiske med nålene på åstedet.”³¹

Det er på det rene at Støleggen 3. juni 1958 var løslatt mot meldeplikt ved Drammen politikammer, men det foreligger noe forskjellige opplysninger om hvorvidt han overholdt meldeplikten de første dagene eller ikke.

11.2 Gjenopptakelsessaken fra 1973-1976

11.2.1 Eidsivating lagmannsretts beslutning 27. juni 1975

Lagmannsretten uttaler på side 165:

”Støleggen er nå avhørt og forholdet med den brune dress er klarlagt så vidt det er mulig. At man ved undersøkelser i marken skulle kunne finne frem til at de barnåler som fantes i den brune dress stammer fra et eller annet tre i de svenske skoger, hvor Støleggen ferdedes høsten 1954, er en mulighet så fjern

³¹ Michael Grundt Spang: Torgersensaken, s. 93.

og usannsynlig at den må settes ut av betraktning. På den annen side har den mulighet at barnålene stammer fra et tre i Sverige vært drøftet under hovedforhandlingen sammen med andre muligheter. Det foreligger heller ikke under dette punkt (...) nye kjennsgjerninger (sic) eller nye bevis som kan gi grunnlag for gjenopptakelse.”

Her har lagmannsretten nøydt seg med å skrive av fra lagmann Lundes utkast til kjennelse fra 1959, hvor det heter på side 23:

”At man ved et eventuelt avhør av Støleggen nå skulle kunne finne frem til at de barnåler som fantes i dressen, kunne stamme fra et eller annet tre i de svenske skoger hvor Støleggen har vært, er en mulighet så fjern og så usannsynlig at man trygt kan sette den ut av betraktning.”

At Støleggens forklaring var et nytt bevis, er ikke tvilsomt. Men her kan lagmannsretten ikke ha forstått verken kjernen i barnålbeviset eller betydningen av Støleggens rolle. Det har selvfølgelig aldri vært spørsmål om å finne frem til et bestemt tre i svenske skoger som mulig kilde til dressnålene. Det forsvareren gjorde, var å klargjøre på generelt grunnlag at dressnålene ikke var så sjeldne som det var gitt uttrykk for under hovedforhandlingen, og at de kunne ha hatt en annen kilde enn juletreet i kjelleren i Skippergaten 6 b. I den anledning påviste han også et konkret alternativ.

11.2.2 Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse 31. mai 1976.

Om Støleggens forklaring uttalte kjæremålsutvalget på side 12:

”Selv om man skulle legge Støleggens forklaring til grunn, kan den ikke lede til at saken gjenopptas. Det punkt i saken den knytter seg til, spiller etter utvalgets oppfatning en så underordnet rolle at en endret bevisbedømmelse her ikke kan være egnet til å bevirke frifinnelse.”

Denne gale vektleggingen av barnålbeviset henger åpenbart sammen med statsadvokat Wikers feilaktige beskrivelse av vektleggingen av dette beviset under hovedforhandlingen, og som avstedkom Dorenfeldts indignerte reaksjon i brev av 4. juni 1976, jf. foran under punkt 6. Det Wiker skrev, var følgende:

”Jeg vet imidlertid at aktor under den opprinnelige hovedforhandlingen ga uttrykk for at barnålene ikke utgjorde noe bevis av betydning, og derfor ikke bygget noe på dette funn.”³²

Kjæremålsutvalget fortsatte på side 14:

”Selv om man det skulle være slik at Støleggen har hatt denne dressen på seg under flukt fra fengslet i Sverige og i skogen der, kan denne opplysning etter utvalgets mening ikke bringe saken i en slik annen stilling at det er grunnlag for gjenopptakelse. Man viser til lagmannsrettens begrunnelse.”

³² Gjengitt på s. 7 i kjæremålsutvalgets kjennelse.

Ved å henvise til lagmannsrettens begrunnelse gjorde Høyesteretts kjæremålsutvalg samme feil som lagmannsretten, jf. foran under punkt 2.2.1.

Aaheims utredninger er ikke kommentert av utvalget.

Det er også naturlig å se kjæremålsutvalgets behandling av barnålbeviset i sammenheng med statsadvokat Wikers forutgående og misforståtte nedgradering av Dorenfeldts vurdering av det – en nedgradering som er indignert imøtegått av Dorenfeldt selv, jf. foran under punkt 6 avslutningsvis.

11.3 Gjenopptakelsessaken i 1997-2001.

11.3.1 Borgarting lagmannsretts kjennelse av 18. august 2000

Når det gjelder vitnet Støleggen gjengir lagmannsretten innledningsvis de avsnittene fra avgjørelsene i 1975 og 1976 som er gjengitt foran under punkt 1.1 og 11.2, og uttaler at den slutter seg til disse. Det uttales deretter:

”Torgersen hadde på seg dressen som barnålene ble funnet i om kvelden den 6 desember 1957, og påtalemyndighetens standpunkt er at han hadde på seg dressen da drapet ble begått. At han hadde skiftet klær da brannen skal ha blitt påsatt, og at det ikke ble funnet barnåler i klærne han hadde på seg ved pågripelsen, ble det også pekt på i forrige gjenopptakelsesbegjæring. Det samme gjelder den omstendighet at det ble funnet en barnål i innerlommen på dressjakken. Lagmannsretten kan ikke se at det er grunn til å vurdere dette annerledes i dag enn retten gjorde i 1958.”

Det er korrekt at det i gjenopptakelsesbegjæringen av 22. mars 1973 ble pekt på at det ikke var nåler på de klærne Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet, og på problemet omkring barnålen i innerlommen.³³ Men disse forholdene er ikke drøftet eller i det hele tatt nevnt i lagmannsrettens begrunnelse i kjennelsen av 27. juni 1975, og heller ikke av Høyesteretts kjæremålsutvalg i kjennelsen av 31. mai 1976, jf. foran under punkt 11.1 og 11.2.

Teorien om at nålene skal stamme fra Støleggens skogstur i Sverige i 1954 avvises under henvisning til behandlingen av dette spørsmålet i 1976.

11.3.2 Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 28. november 2001 (Rt-2001-1521)

Kjæremålsutvalget uttaler side 1550:

”Utvalget viser ellers til uttalelsen fra skogforskerne og vil for sin del fremheve det usannsynlige i at Støleggen under sitt opphold i skogen i Sverige skulle få – og bare få – nåler i begge bukseoppbrettene og i jakkeinnerlommen som var helt identisk med de nålene som skrev seg fra (jule)treet på åstedet.”

³³ Bokutgaven s. 56-57.

Kjæremålsutvalget holder altså fast ved en oppfatning om ekskluderende identitet, til tross for at det var påvist at det var forskjeller mellom nålene og at de ikke representerer en sjelden type. Betydningen av det miljø Støleggen befant seg i under et grantre i Sverige, og sannsynligheten for at de grenene på dette treet som Støleggen har kommet i kontakt med, i det vesentlige inneholdt korte nåler, er ikke kommentert.

11.4 Gjenåpningssaken i 2004-2006

Også for Støleggens vedkommende foretar Gjenopptakelseskommisjonen separate drøftelser av forholdet til henholdsvis straffeprosessloven § 391 nr. 3 og § 392 andre ledd.

11.4.1 Strpl. § 391 nr. 3

Kommisjonen konstaterer innledningsvis at Støleggens forklaring til politiet, som ble avgitt 16. mars 1973, er et nytt bevis. Dette er riktig.

Det vises deretter til lagmann Lundes utkast til kjennelse fra 1959, hvor det blant annet er uttalt:

”Under hovedforhandlingen ble det opplyst at Torgersen hadde kjøpt den brunstripete dressen av Støleggen, som hadde benyttet den under sin flukt i de svenske skoger. Dette er således ikke noe nytt, men er vurdert under hovedforhandlingen. At man ved et eventuelt avhør av Støleggen nå skulle finne frem til at de barnåler som fantes i dressen, kunne stamme fra et eller annet tre i de svenske skoger hvor Støleggen har vært, er en mulighet så fjern og så usannsynlig at man trygt kan sette den ut av betraktning.”

Kommisjonen slutter seg deretter til kjæremålsutvalgets tilslutning i 2001 til utvalgets konklusjon fra 1976, og

”finner at Støleggens forklaring om at han hadde på seg dressen under sin flukt i Sverige tre år tidligere, ikke er et nytt bevis som synes egnet til å føre til frifinnelse. Det er på det rene at muligheten for at nålene kunne stamme fra et annet sted enn kjelleren, herunder også fra et tre i Sverige, ble drøftet under hovedforhandlingen.”

Til dette bemerkes at det i beste fall er misvisende å anføre at denne muligheten ble ”drøftet under hovedforhandlingen” i 1958. Den har vært antydnet, men uten belegg i noen form for bevisførsel, og har selvfølgelig ikke hatt noen mulighet for å bli tatt på alvor opp mot de sakkyndiges massive utsagn om ekskluderende identitet. Og at forholdet har vært tatt opp under hovedforhandlingen, er bare relevant i forbindelse med nyhetskriteriet, som kommisjonen allerede har lagt til grunn er tilfredsstillt. Kommisjonen drøfter ikke egnethetskriteriet, til tross for at det foreligger en rekke nye momenter i forbindelse med dette beviselementet i forhold til de nokså løse antakelser som må ha vært presentert i 1958.

11.4.2 Straffeprosessloven § 392 andre ledd

11.4.2.1 Generelt

Under drøftelsen av straffeprosessloven § 392 andre ledd uttaler kommisjonen på side 260:

”Uansett hvordan og på hvilket tidspunkt nålene er kommet i dressen, finner kommisjonen det usannsynlig at det bare skulle komme fem like barnåler, og ingen andre, på forskjellige steder i dressen, som i tillegg var like barnålene fra juletreet i kjelleren i Skippergata, jf. tidligere uttalelse om dette.”

Dette er i realiteten samme begrunnelse som Høyesteretts kjæremålsutvalg ga i 2001, jf. foran under punkt 11.3.2, bortsett fra at kjæremålsutvalget benytter betegnelsen ”identisk” og ikke ”like”. Og kommisjonen faller på samme måte som kjæremålsutvalget ned på en sannsynlighetsvurdering i stedet for å foreta en korrekt straffeprosessuell bevisvurdering i to trinn etter straffeprosessloven § 391 nr. 3.

På samme måte som Høyesteretts kjæremålsutvalg overser kommisjonen også at den eneste likhet mellom nålene var at alle var kortere enn 10 mm. Innenfor denne rammen var det betydelig ulikhet når det gjaldt lengden. Formen på nålene bidro ikke til å kunne konstatere ekskluderende likhet. De hadde vanlig form for nåler av slik lengde. Og resonnementet bygger åpenbart på en forutsetning om at nåler av forskjellige lengder er mer eller mindre jevnt fordelt over hele populasjonen av gran. At sannsynligheten for å få bare nåler under 10 mm på seg, er en funksjon av hvilket miljø man befinner seg i ved anledningen, synes å være helt oversett, til tross for at dette egentlig selvsagte utgangspunktet åpenbart også er akseptert av påtalemyndighetens sakkyndige, jf. foran under punkt 8.1.2 og 9.1.2. Poenget i denne forbindelsen er at så lenge man forutsetter ekskluderende likhet mellom dressnåler og kjellernåler og går ut fra at tilnærmet ingen andre nåler har et slikt utseende som disse, vil man anse Støleggens forklaring som betydningsløs. Dette har åpenbart vært Dorenfeldts resonnement i 1958. Men når man først går bort fra dette utgangspunktet, noe som er nødvendig slik forholdet rundt barnålene nå er opplyst, må det foretas en konkret vurdering av hvilke andre alternative kilder til dressnålene som kan være aktuelle. Og da må Støleggens forklaring tillegges en helt annen vekt ved vurderingen av egnethetskriteriet enn kommisjonen tiller den i 2006.

11.4.2.2 Støleggens opphold under et grantre i Sverige

Kommisjonen synes under behandlingen av § 392 andre ledd å trekke i tvil at Støleggen hadde på seg den aktuelle dressen ved den anledningen da barnålene kan ha kommet i dressen, til tross for at noen slik tvil ikke har kommet til uttrykk under omtalen av Støleggen ved behandlingen av § 391 nr. 3. Det samme gjelder ved behandlingen av de tidligere gjenopptakelsesbegjæringene i 1973-1976 og 1997-2001.

Det uttales således på side 255:

”Kommissjonen vil bemerke at det i journalen fra Mölndals polisdistrikt fremgår det at Støleggen ved pågripelsen 14. oktober 1954 var i besittelse av ”kavaj, kamm, livrem o halsduk, portmonnä inneh. 5,44 kr.” For øvrige innbrakte som er anmerket i samme journal, beskrives klærne som ”kavaj”, ”kostym” eller ”gångkläder”. Det kan således stilles spørsmål ved hvorfor svensk politi beskrev dressen som ”kavaj”, som trolig må sidestilles med jakke, i stedet for ”kostym”, som trolig vil være rett betegnelse på en dress.”

Dette er et argument som er presentert av påtalemyndigheten og gjengitt på sidene 242-243 i avgjørelsen. Men her begår kommisjonen samme feil som påtalemyndigheten. Den aktuelle rapporten gjelder ikke Støleggens antrekk ved pågripelsen, men hva som ble tatt fra ham ved inkvireringen. Her er beskrevet: *”Innehade: kavaj, kamm, livrem o halsduk, portmonnä inneh. 5,44 kr.”* Som antydning av kommisjonen – det er ingen grunn til forbeholdet ”trolig” – betyr ”kavaj” jakke, mens dress heter ”kostym” på svensk. Politiet har selvfølgelig ikke tatt buksene fra Støleggen, og har da nøyd seg med å omtale det faktiske beslaget av jakken, altså Støleggens ”kavaj”.

Det er videre vist til at Støleggen *”i andre saker har vært involvert i forhold med falske erklæringer”*. I gjengivelsen av påtalemyndighetens uttalelse vedrørende Ørnulf Bergersen på sidene 289-290 i avgjørelsen er således omtalt et tilfelle hvor Støleggen – angivelig på oppdrag fra forfatteren Jens Bjørneboe – skal ha levert et falskt brev i Bergersens navn til en journalist i stedet for å levere det til Bjørneboe selv. Nærmere opplysninger foreligger ikke. Det som antydes uten at det sies i klartekst, er selvfølgelig at Støleggen har skrevet dette brevet. Det fremstår imidlertid som nokså meningsløst at han skal ha skrevet et falsk brev på oppdrag fra Bjørneboe, og deretter ha levert produktet til en journalist i stedet for å gi det til Bjørneboe selv.

Kommissjonen fortsetter:

”Påtalemyndigheten bemerker i denne sammenheng at det fremkom at Støleggen var innblandet også i en annen sak hvor det var snakk om et brev/erklæring av samme type som også var falsk. Også i denne saken var det snakk om et vitne som ga uttrykk for at hun hadde forklart seg falsk i retten mot en tiltalt, og brevet skulle ha til hensikt å hjelpe vedkommende, som sonet sammen med Støleggen.”

Det er ikke en gang antydning hvilken befattning Støleggen skulle ha hatt med denne saken, bortsett fra at han sonet sammen med vedkommende som skulle hjelpes. Og det er åpenbart bare rykter og antakelser som gjengis – *”det var snakk om”*, og *”brevet skulle ha til hensikt”*.

Det er vanskelig å se hvorledes de usubstansierte antakelser og rykter som påtalemyndigheten her har trukket frem for første gang, kan tillegges vekt ved vurderingen av troverdigheten av Støleggens forklaring om dressen.

Det er opplyst og ikke bestridt at Torgersen kjøpte dressen av Eilif Støleggen på nyåret 1956 mens de begge var inne til soning. Støleggen skal selv ha kjøpt dressen brukt i en marsjandiseforretning i Gøteborg i 1954. Beskrivelsene av dressen tyder også på at den ikke har vært rensset eller rengjort på lang tid. At nålene er funnet i dressen, utelukker derfor i seg selv ikke at de kan ha befunnet seg der i atskillige år.

Støleggen ble som kjent pågrepet av svensk politi 14. oktober 1954 etter et biltyveri.

I protokollen fra avhøret av ham foretatt av svensk politi etter pågripelsen fortsetter han etter å ha fortalt om trafikkuhellet i den stjålne bilen:

”Omedelbart efter olycken hade de lämnat bilen och springande begivit sig upp i en norr om vägen befintlig skog och gömde sig. De kröpo in under en gran och gjorde upp eld av torra kvistar och vad de kunde anskaffa för spillved.”

Når de har krøpet inn under en gran, må de nødvendigvis ha kommet i nærkontakt med de laveste, veksthemmede grenene på denne granen. Innsamlingen av brensel har medført ytterligere nærkontakt, både med de samme grenene på grantreet og med de tørre kvistene som ble samlet inn. De har altså befunnet seg på et sted hvor de må ha hatt atskillig nærkontakt med grantreet de hadde krøpet under, og hvor de barnålene de har kommet i kontakt med, har vært korte. At fem slike nåler har havnet i bukseoppbrettene og i innerlommen på Støleggens dress i løpet av kvelden og natten er høyst sannsynlig. Og det er flere alternativer enn dette. Det kan ha dreid seg om nåler fra granbar i busksjiktet som de har brukket av og brukt til å ligge på. Det kan også dreie seg om nærkontakt med en av de tørre kvistene som har blitt brent eller med en eller flere undertrykte grener nederst på det grantreet de har oppholdt seg under. Dette er også en naturlig forklaring på barnålen i innerlommen, i motsetning til påtalemyndighetens uforklarte teori om at den har kommet dit i kjelleren i Skippergata 6 b. Høyst sannsynlig har det kommet langt flere nåler på og i dressen i løpet av natten under grantreet, men disse vil ha falt av etter hvert.

Om dressens historie etter pågripelsen i Sverige har Støleggen forklart i politiavhør 16. mars 1973:

”Vitnet opplyser at da han i 1954 var gjeninnsatt i Herlanda, ble dressen oppbevart av fengslet. Han rømte derfra i 1955, og dressen ble derfor igjen i fengslet, men da v. senere var blitt pågrepet, ble dressen tilsendt ham under adresse Møllergaten 19.

Vitnet kan ikke i dag huske noe bestemt om hvordan dressen var emballert eller pakket. Han kan med sikkerhet si at etter at han kom til Åkebergveien, hadde han dressen opphengt på sin celle. Han hadde ellers en grå jakke og et par grå benklær som han vanligvis brukte.”

At dressen har vært oppbevart på denne måten i hele perioden fra Støleggen ble pågrepet i Sverige og til Torgersen kjøpte den, er i seg selv en omstendighet som

styrker sannsynligheten for at barnålene kan ha befunnet seg i bukseoppbrettene og innerlommen helt fra Støleggens overnatting i skogen i Sverige.

Det hører med at Støleggen forklarte i samme avhør at han ble skadet ved trafikkuhellet: *”han skrubbet opp høyre og venstre ben og pådro seg et åpent sår på høyre kneskål.”* Dette samsvarer med blodflekk som ble funnet på dressens høyre bukseben etter at den ble beslaglagt. Dressen hadde ikke vært rensert i den mellomliggende perioden. Denne blodflekken underbygger ytterligere at Støleggens forklaring er riktig.

Kommisjonen uttaler avslutningsvis:

”Selv om det legges til grunn at Støleggen hadde på seg denne dressen under sin flukt i Sverige i 1954, finner kommisjonen det usannsynlig at Støleggen bare skulle få fem like barnåler, og ingen andre, på forskjellige steder i dressen, som i tillegg var like barnålene fra juletreet i Skippergata.”

Om den manglende holdbarheten i dette resonnementet vises til redegjørelsene foran. Det var ingen annen likhet enn at alle nålene var kortere enn 10 mm.

Og den gjennomgående feilen hos kommisjonen går igjen. Det sies avslutningsvis under dette avsnittet at Støleggens forklaring ikke er et slikt særlig forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen riktig. Noen samlet vurdering av hele bevismaterialet, som Støleggens forklaring bare er en integrert del av, foretas ikke.

12 Ny sakkyndig utredning

Forsker Jon Ingulf Medbø og ingeniør Ole M. Synnes skrev artikkelen *”Grannålsbeviset i Torgersensaka”* i tidsskriftet *”Biolog”* nr. 2 for 2007.

Til grunn for denne artikkelen lå et omfattende notat kalt *”Grannåler i Torgersensaka”*, datert 8. januar 2004. Artikkelen og notatet vedlegges som bilag til begjæringen.

I notatet redegjør Medbø og Synnes i detalj for innsamling av barnåler fra trær i Øverdalen i Romsdal, og fra trær i Maridalen i Oslo. For et område i Øverdalen gis det følgende beskrivelse:

”Dei fleste av grantrea i dette området har greiner med nåler som er 10-14 mm lange, altså klart lengre enn dei som vart funne på Torgersen. Det var likevel lett å finna tre med nåler som var 6-8 mm lange. På desse trea var nålene gjennomgåande stutte, det vil seia under 9 mm lange. Sjølv om nålane då oftare var 7-8 mm lange enn under 7 mm lange, var det og godt om nåler som var 6-7 mm lange på desse trea, og somme nåler var berre 5-6 mm lange.

Det var og unge småtre (gran) i nærleiken, ikkje minst langs jernbanelinja der det er godt om lys. Desse trea er truleg avkom etter trea som vart planta i samband med bygginga av jernbanen. På somme av desse småtrea var nålene

10-12 med mer lange, medan på andre småtre var nålene 5-8 mm lange. Småtre med stutte nåler vaks særleg på stader med mindre lys, til dømes i grøfter eller i skuggen av andre tre.

Undersøkingane i desse felta viste at sjølv om dei fleste trea har grannåler som er meir enn 8 mm lange, er ikkje tre med stutte nåler uvanlege.

Undersøkingane viste og at om ei gran fyrst hadde godt med stutte nåler (6–8 mm lange), var gjerne alle eller iallfall dei aller fleste nålene på denne grana stutte. Målingane på granne langs Øvrelina og i felta rundt tyder ikkje på at det er store variasjonar i lengda på nålene på kvar einskild gran.

Grannåler av ulik lengd var altså ikkje tilfeldig fordelte på desse trea.”³⁴

Undersøkelsene i Maridalen er beskrevet slik:

”Søndag 2003-08-03 tok JI Medbø ein sykkel tur heimafrå og rundt Maridalsvannet og vidare opp på Gamle Maridalsvei, det vil seia inne i Oslo kommune. På turen stoppa han fleire gonger for å sjå nærare på grannåler på dei trea han passerte. 2 m høg gran langs Midtoddveien (høgre, austre sida av vegen) på austsida av vatnet, nær luftinntaket til reinsstasjonen. På denne grana var mest alle nålene under 9 mm lange. På nabograna mindre enn ein halv meter unna var nålene lengre. På ei stor gran rett over vegen var det lett å finna nåler som var mindre enn 9 mm lange.

Smågraner mot enden av Midtoddveien langs austsida av Maridalsvannet (nær Monsetangen?).

Granene veks i eit noko myrlendt terreng på den høgre/søraustre sida av vegen. På desse granene var dei fleste nålene 6–8 mm lange (lengd under 9 mm).

Gran langs Gamle Maridalsvei. Medbø sykla så vidare ut på Maridalsveien og tok Turterfaret opp til Gamle Maridalsvei og vende så heimover (sørover). Etter om lag 100 m langs Gamle Maridalsvei, på den høgre sida av vegen, fann han ei tynn gran som var om lag 10 m høg og som hadde mange stutte nåler. Han tok med ei prøve heim. Medbø undersøkte og mange tre på denne turen der han ikkje fann stutte grannåler (lengd under 9 mm). Det vert ikkje omtalt nærare.

Det som elles skilde graner i dette området frå det som vart funni i Øverdalen i Romsdalen var at vi ikkje utan vidare fann somme stutte nåler (lengd 6–8 mm) på mest alle tre som vart undersøkt. Det vil altså seia at det på mange av trea som vart undersøkt i Maridalen, ikkje fann stutte nåler. Andre tre hadde mest berre stutte nåler. Det vil altså seia at heller ikkje for desse trea var lengda på grannålene tilfeldig fordelt slik til dømes Høgsterett har lagt til grunn for avgjerda si.”³⁵

Disse undersøkelserne underbygger altså ytterligere at barnåler av forskjellig lengde ikke er tilfeldig fordelt mellom trær og på det enkelte tre. Det er gode muligheter for å finne trær – også trær av en viss størrelse — som bare eller i det vesentlige har korte nåler.

³⁴ Notatet s. 5-6.

³⁵ Notatet s. 8.

Medbøe og Synnes har også gjort kraftmålinger, og konstatert at det skal mindre kraft til for å dra løs en frisk, kort barnål frå kvisten, enn en frisk, lang barnål. Det vises til beskrivelsen i notatet.

13 Øvrige momenter som må vektlegges

13.1 Barnålen i innerlommen

Som kjent ble en av de fem dressnålene funnet i høyre innerlomme på Torgersens brunstripete dress. Dressen var laget til en slankere mann enn Torgersen. Det er ikke trukket i tvil at den satt stramt. Videre hadde Torgersen frakk utenpå dressen. Hvis han hadde vært drapsmannen, hadde kontakten med juletreet i denne fasen begrenset seg til å ta tak i det og løfte det over liket. I en slik situasjon kan det selvfølgelig ikke utelukkes at barnåler har løsnet og falt ned i bukseoppbrettene, selv om det ikke fremstår som sannsynlig. Men det fremstår som fullstendig uforklarlig – og derfor også uforklart – hvorledes en barnål i denne situasjonen skal finne veien ned i høyre innerlomme på dressen. Det er på det rene at dressen var trang til Torgersen, og i tillegg hadde han vinterfrakken utenpå.

Det er bemerkelsesverdig at dette forholdet, som har vært påpekt en rekke ganger, ikke har vært problematisert eller i det hele tatt drøftet under behandlingen av tidligere gjenoptakelses- og gjenåpningsbegjæringer, slik det fremgår av gjennomgangen foran.

Forholdet taler klart mot at denne nålen – og dermed heller ikke de øvrige nålene – stammer fra kjelleren i Skippergt. 6b.

13.2 Ingen øvrige nåler i Torgersens klær.

Den nærkontakt med juletreet som har vært nødvendig dersom dressnålene skal stamme fra dette treet, må nødvendigvis ha medført at Torgersens øvrige klær, først og fremst frakken, har kommet i kontakt med treet. Da må nødvendigvis nåler ha blitt hengende i frakken. Tøyet i frakken er beskrevet av Kriminallaboratoriet som ”*litt loddent*”³⁶, altså av en kvalitet som barnåler lett blir hengende fast i. Selv om slike nåler ville ha falt av etter hvert, er det grunn til å tro at det fortsatt ville ha hengt nåler i frakken, hensett til den korte tiden som var gått fra drapet og til Torgersen hengt frakken av seg hjemme. Det kan for så vidt vises til de 19 nålene som fortsatt hang fast i Kåre Venns klær da han kom hjem. På samme måte som med andre spor man ikke fant, men hadde kunnet vente dersom Torgersen var drapsmannen – så som blod og avføring – fantes ikke barnåler på frakken da den ble beslaglagt av politiet.

På samme måte kan det forhold at dressnålene ble funnet i oppbretter og i en innerlomme, altså på steder hvor de ikke lett faller ut, tyde på at det har gått en viss tid

³⁶ Dok. 26, underdok. 9.

siden nålene kom inn i dressen. Det er all grunn til å regne med at det opprinnelig har vært atskillig flere nåler på dressen, men at disse har falt av eller blitt slitt av etterhvert. Dette må nødvendigvis ha tatt noe tid.

13.3 Andre planterester i dressen

Som det fremgår av redegjørelsen foran under 4.1, fant Printz andre planterester, beskrevet som ”*agner og rester av strå*” i begge bukseoppbrettene, og også i begge innerlommer. I brystlommen ble det også funnet ”*adskillige fragmenter av rødfarvede kronblader*”. Tilsvarende planterester ble ikke funnet i kjelleren i Skippergaten 6b. Dette viser at dressens innehaver på et eller annet tidspunkt har vært ute i naturen. Torgersen kjøpte selv dressen i 1956, mens han satt inne, og har ikke brukt dressen andre steder enn i byen etter at han ble løslatt i oktober 1957. Disse planterestene må da stamme fra Støleggens tid, på samme måte som barnålene. Det fremstår da som nærliggende at disse har kommet inn i dressen ved samme anledning som barnålene. Planterestene støtter opp under Støleggens historie, og underbygger forklaringen om at også dressnålene stammer fra ham.

13.4 Sopp på kjellernålene

En sentral undersøkelse er ikke beskrevet.

Laane og Høiland så på kjellernålene 14. desember 1999. De blir beskrevet som ”ganske nedbrutte og infisert av granskyttesopp *Lophodermium piceae*.”

Slik sopp smitter på levende, svekkete nåler, og utvikler seg når nålene er døde. Soppen må derfor ha smittet på nålene før treet ble brukt som juletre, og ha utviklet seg når nålene kom i kontakt med det fuktige kjellergulvet, på samme måte som det ville ha skjedd på skogbunnen. Nålene må derfor ha hatt soppvekst på seg allerede da de ble undersøkt av Printz og Mork etter å ha ligget ca. ett år eller mer i en fuktig kjeller. Dersom dressnålene hadde stammet fra kjelleren, ville de ha vært befengt med soppvekst på samme måte som kjellernålene. I motsatt fall hadde man kunnet slå fast at dressnåler og kjellernåler hadde forskjellig opphav. Verken Printz eller Mork har imidlertid beskrevet overflaten på nålene, selv om soppvekst kunne ha vært konstatert ved enkle undersøkelser. Dette er en vesentlig svakhet ved de undersøkelsene de har gjort. Når kjellernålene må ha vært soppbefengt allerede ved undersøkelsene, er det grunn til å anta at årsaken til at sopp ikke er beskrevet for dressnålenes vedkommende, er at de ikke var befengt med sopp. I så fall underbygger dette at nålene faktisk hadde forskjellig opphav.

14 Oppsummering av barnålbeviset

De sakkyndige i 1958 forklarte – uten å gi uttrykk for tvil av betydning – at dressnålene og kjellernålene var identiske, i den forstand at de i en blanding ikke kunne skilles fra hverandre, og at identiteten var ekskluderende, i den forstand at det

dreide seg om nåler som hadde en så sjelden lengde og form at de sakkyndige ikke hadde sett maken før, og at det da måtte legges til grunn at både dressnåler og kjellernåler stammet fra treet i kjelleren.

Samtlige sakkyndige som har uttalt seg senere, har tilbakevist utsagnet om sjelden lengde og form. Det er tvert imot enighet om at nåler av den aktuelle størrelsen ikke er sjeldne. Som påtalemyndighetens egne sakkyndige har uttrykt det: De *”finnes jevnt over på sine steder”*.

Det er også enighet om at frekvensen av trær eller grener med korte nåler henger sammen med vekstvilkårene, først og fremst lystilgangen. Noe tilsvarende ble også fremhevet av Mork i hans skriftlige erklæring. Dette innebærer at slike trær først og fremst finnes i busksjiktet, noe som heller ikke er bestridt. På samme måte kan nålelengden variere på ett og samme tre, og også på samme gren, alt avhengig av lystilgangen, som blir dårligere for de laveste grenene når et tre vokser til.

Som professor Halvorsen har redegjort for, må det legges til grunn at middels lange nåler dominerer i granskogen, og at det er forholdsvis færre både av de ekstra korte og de ekstra lange nålene. Men man kan ikke slutte derfra til sannsynlighet for at man, når man ferdes i granskogen, får på seg nåler av varierende lengde, i samsvar med fordelingen av den totale barnålepopulasjonen. Hva slags nåler man måtte få i klærne, er avhengig av frekvensen av de enkelte nåletyper i det miljø hvor man får nålene på seg. At det ikke er noe særskilt ved å finne trær med bare korte nåler, er bekreftet ytterligere av undersøkelsene til Medbø og Synnes. Er man i nærkontakt med et tre med korte nåler, er det nødvendigvis bare slike nåler man får i klærne.

I forhold til totalfordelingen av barnåler i norske skoger er korte nåler overrepresentert i områdene nær bakken, hvor man finner busker, småtrær og undertrykte grener på større trær. Ferdes man i busksjiktet, hvor forekomsten av korte nåler er betydelig høyere enn for utvokste trær, vil man derfor sannsynligvis bare få korte nåler i klærne, i et hvert fall så lenge det dreier seg om et så lavt antall nåler som er tilfelle her. Vegar Bakkestuens erfaringer bekrefter dette. Det samme må åpenbart gjelde når kontakten ikke har vært med busksjiktet, men med de nederste grenene på et utvokst grantre – noe som skjer når man tar opphold under et slikt tre – hvor lysforhold og vekstvilkår heller ikke har vært gode.

I tillegg kommer at nåler på undertrykte grener blir sittende på grenene kortere tid enn nåler med god tilgang på lys og vann, og derfor løsner lettere enn friske, grønne nåler. Dette medfører i seg selv at man etter en skogtur kan ende opp med korte nåler i klærne, selv om man skulle ha vært i nærkontakt med både korte og lange nåler.

Disse forholdene sett under ett underbygger sannsynligheten for at det er korte nåler man lettest får i klærne når man ferdes i skogen eller oppholder seg der.

Høiland og Laane har på empirisk grunnlag påvist sammenhengen mellom grannålens lengde og form. Deres konklusjoner er også akseptert av påtalemyndighetens

sakkyndige fra NISK. Halvorsen har fra et økofysiologisk utgangspunkt og med referanse til andre kilder vist sammenhengen mellom lysforholdene og den aktuelle formen på nålene. Ingen sakkyndige etter 1958 har støttet Morks utsagn om at formen er en arvelig egenskap.

Dette må forstås som enighet i dagens fagmiljø om at det er sammenheng mellom lengde og form på undertrykte barnåler. Den angivelig sjeldne formen på kjellernålene og dressnålene er derfor ikke sjeldnere enn lengden. Og det dreier seg ikke om sjeldne nåler, men om nåler som vanlige i naturen på sine steder.

Konsekvensen av dette er at selve bærebjelken i barnålbeviset slik det ble presentert i 1958 og også ble lagt til grunn av kommisjonen i 2006 – at kjellernålene og dressnålene var så sjeldne og spesielle med hensyn til lengde og form at det dreide seg om ekskluderende identitet – svikter fullstendig ved en nærmere analyse. Det er en viss likhet mellom disse nålene, i den forstand at både dressnålene og de kjellernålene som ble målt, var kortere enn 10 millimeter og hadde en vanlig form for så korte nåler. Ved dette adskiller de seg altså fra nåler som er 10 mm og lengre. Det er det hele. En kan heller ikke se bort fra målinger som tyder på at dressnålene gjennomsnittlig var noe lenger enn kjellernålene³⁷. At man ikke hadde kunnet identifisere dressnålene dersom de ble blandet sammen med kjellernålene, er sikkert riktig. Men det samme ville ha gjeldt for de korte nålene som ble funnet i Bakkestuens lommer og som ellers er beskrevet av Laane og Høiland, og for hvilke som helst andre nåler fra et veksthemmet tre eller en veksthemmet gren.

En nærmere analyse av barnålbeviset medfører således at det faller fullstendig sammen. Fra å være *”et naturvitenskapelig bevis av første klasse”* som statsadvokat Dorenfeldt anså som tilstrekkelig til alene å felle Torgersen og som etter hans vurdering innebar en sikkerhet på *”kanskje en til en milliard”*, gir barnålene i seg selv ikke grunnlag for andre slutninger enn at dette beviset ikke utelukker Torgersen. Noe slikt har ingen bevisverdi. Da er det opp til påtalemyndigheten å fremskaffe andre bevisementer enn selve nålene, som kan sannsynliggjøre eller underbygge at dressnålene og kjellernålene har samme opphav. I materialet fra forhandlingene i 1958 finnes ikke spor av at noe slikt supplerende bevismateriale har vært presentert. Det har påtalemyndigheten heller ikke vært i stand til i forbindelse med tidligere gjenoptakelses- og gjenåpningsbegjæringer.

I tillegg kommer at Torgersen har presentert en alternativ og plausibel forklaring på hvor dressnålene kan stamme fra – nemlig fra Støleggens opphold under et grantre i 1954 – og vist til momenter som taler mot at dressnålene stammer fra kjelleren i Skippergaten 6 b. Det vises for så vidt til gjennomgangen under punkt 11 foran. Denne forklaringen på hvordan de fem barnålene kan ha havnet i dressen, er mer sannsynlig enn at de stammer fra juletreet i kjelleren i Skippergata 6 b.

³⁷ Jf. foran under punkt 8.3.

Nesodden, 30. mai 2015

Nils Erik Lie

Vedlegg:

1. Elias Mork: "*Om strøfallet i våre skoger*" (*Meddelelser fra Det norske Skogforsøksvesen*" nr. 29 for 1942, side 299 – 325).
2. Jon Ingulf Medbø og Ole M. Synnes: "*Grannålsbeviset i Torgersensaka*" ("*Biolog*" nr. 2 for 2007).
3. Jon Ingulf Medbø og Ole M. Synnes: "*Grannåler i Torgersensaka*", upublisert notat, datert 8. januar 2004.